

UVODNIKI

Usodna izguba časa

Število slovenskih zdomcev gre v deset tisoče; zato ni čudno, če se med njimi nahajajo ljudje z najrazličnejšimi pogledi na preteklost, sedanjost in bodočnost: od emigrantov, ki politično mislijo in delajo, do onih, ki jim je politika zadnja mar na svetu, z vsemi vmesnimi stopnjami.

To pot imamo v mislih razlike med političnimi emigranti, političnimi v polnem pomenu besede. Nič ni narobe, če te razlike obstajajo in nas politično delijo. Pluralizem političnega mišljenja in opredeljevanja je vendar pogoj demokratskega sistema, in obratno.

Bilo bi sila nedemokratično, če bi obsojali ali celo zatirali takšno ranolikost v mišljenju. Nanjo imajo emigranti že kot ljudje vso pravico in tudi upravičeno pričakujejo od zdomskega tiska, da ne bo odklanjal objavljanih njihovih idej. Ker ni nihče v posesti polne resnice ali nezmotljivosti, je končno to tudi najboljša možnost, da se razna vprašanja obravnavajo javno in tako poišče, človeško vzeto, najboljša rešitev ali pa rešitev, sprejemljiva za največje število ljudi.

Takšna javna razprava pripelje do kritične točke, kadar objavljeni pogledi ne odgovarjajo dejstvom, odnosno, kadar so take narave, da lahko povzročijo zmedo ali celo škodo, pa čeprav so bili zapisani in objavljeni v popolnoma dobri veri.

Tu prehaja odgovornost z avtorjev na neposredne oblikovalce javnega mnenja, na izdajatelje in urednike časopisa. Ta je tem večja, kolikor bolj je tisk bodisi ideološko bodisi politično ali pa samo skupinsko vezan in zaprt.

Tu imamo seveda v mislih tudi slovensko specifičnost: ker smo Slovenci komaj kdaj poznali odprt in neodvisen tisk, je nevarnost enostranskega gledanja še posebej velika. (*Klic Triglava* je danes bolj izjema kot pravilo v slovenski žurnalistiki; vanj lahko piše vsak, ki ima za splošno korist povedati kaj novega ali važnega, ne glede na to, kje stoji ideološko ali politično ali skupinsko. Tega za ves ostali slovenski tisk ne bi mogli reči.)

Zato na primer v takozvani "separatistični" tisk ne more pisati nihče, če istočasno ne tolče po Jugoslaviji, kot sila težko lahko piše na primer v zamejski tisk nekdo, če se istočasno ne klanja Njegovemu partijskemu Veličanstvu, z nekaj zelo redkimi izjemami ali ob zelo redkih prilikah in vprašanjih. Da potem seveda o tisku v domovini sploh ne govorimo.

Kot svobodni ljudje, ki nam svoboda ni samo na jeziku, moramo torej braniti različnost mnenj in omogočiti objavljanih takih mnenj. Toda naša odgovornost se s tem ne ha. Kadarkoli vidimo, ali samo čutimo, da javna razprava zahaja v enostranost ali — četudi nevede in nehote — ponareja dejstva odnosno nekatera zamolči, je dolžnost neposred

ni oblikovalcev javnega mnenja, izdajateljev in urednikov, da na to opozore ali da naknadno omogočijo in če treba celo sami poskrbe, da bo javnost slišala drugo plat zvona.

'IGNORIRAJ OKUPATORJA, TOLČI KOMUNISTE!'

Zgornje uvodne besede smo zapisali zaradi objave članka dr. Lojzeta Ilije v buenosaireski *Smeri v slovensko državo* (september 1977) in ponatisa v oktobrsko-novembrskem *Taboru*, ki je glasilo istoimenskega združenja bivših protikomunističnih borcev. Prav gotovo nimamo ničesar proti objavi ali ponatisu. Toda ne odobravamo molka urednika enega in drugega lista, ki sta vsaj spregledala, po našem ne samo zmotno ampak zelo škodljivo tezo dr. Ilije, da so "OF privedli do zmage slovenski katoličani". (kar utegne v eni ali drugi obliki držati, ker so — poleg liberalnega dela prebivalstva — dali komunistom politično legitimacijo), ki ne bi smeli sodelovati s komunisti proti okupatorju, ki je bil "od prvega dne vojne obsojen na poraz", ampak bi morali tolči komuniste.

Ta silno enostavna razlaga razpoloženja slovenskega naroda nikakor ni točna, če zaenkrat opustimo naivno vero, da so bili Nemci obsojeni na poraz od samega začetka vojne. Ne glede na notorično slovensko nerazpoloženje napram Nemcem in Italijanom, ki so ga stopnjevali Nemci z aneksijo Štaterske in Gorenjske ter izgonom deset tisočev slovenskega vodilnega sloja z domače zemlje, smo Slovenci bili na strani zahodnih demokracij in idej, ki so jih te zastopale. To je bilo dovolj očito, ko so Nemci zasedli Českoslovaško ali ko so Italijani vdrlji v Abesinijo ali Albanijo in posebej v času njihovega napada na Grčijo. Reakcija v Sloveniji na državni udar 27. marca 1941, ki je odnesel vladu, ko se ta ni dovolj ozirala na razpoloženje naroda, je menda dovolj zgovorno pokazal svetu, kje so bile naše duše. Kdorkoli je torej hote ali nehote ob pričetku okupacije prezrl to protinacistično narodovo razpoloženje, je bil na najboljši poti, da bo "vojno izgubil". Slovenske komuniste je politično rešil samo Hitler s svojim napadom na Sovjetsko zvezo, sicer njihova "proti-imperialistična" Fronta ne bi mogla nikoli zajeti narodnih mas, kot jih je pozneje zajela "osvobodilna" Fronta.

"Slovenski katoličani", kot najmočnejša slovenska politična skupina, so res pomagali komunistom na oblast, toda ne v prvi vrsti zato, ker so krščansko socialistični (in drugi) pristaši sodelovali s komunisti, ampak ker njeni voditelji v prvih tednih ali vsaj mesecih okupacije niso pravilno ocenili narodovega razpoloženja, niso ustanovili podtalne na rodne vlade, nekako po predlogu dr. Erlicha, (vlade, ki bi pozneje s samim svojim obstojem prisilila pripravajoče se emigrantske politike v Londonu, da bi se zedinili na federalistični deklaraciji,) in niso prvi pozvali narod na odpor proti okupatorju; to torej v času, ko so se komunisti še okle-

pali pakta med Stalinom in Hitlerjem in so bili nujno v politični defenzivi, kar se vsega tega tiče.

Če ne bi naši politični vodniki cincali in oznanjali, da "še ni čas", potem bi mogel biti razvoj popolnoma drugačen. "Četništvo" — namenoma v narekovaju, ker bi ga mogli imenovati povsem drugače, in pri tem mislimo na odporiško organizacijo kot tako, — ki naj bi bilo političen in praktičen odgovor partizanskemu pobujanju oziroma preventiva, je prišlo prepozno, ker je bilo defenzivno, dočim niso vaški stražarji in pozneje domobranci nikdar mogli biti političen odgovor našega vprašanja, in so — spričo prilik — prvemu celo nehote onemogočili, da bi se razvilo v silo, ki bi mogla praktično konkurirati komunistom, dokler je za to sploh obstajala mednarodno-politična možnost in v kolikor je še prej bilo sploh moč pričakovati, da bodo to silo politično in stvarno podprle demokratične stranke, boljše Slovenska ljudska stranka, ki je bila ključni faktor. Zato smo tudi nedavno ponovili, da so **komunisti zmagali zaradi naših napak in ne zaradi svojih vrlin, — in pri tem vztrajamo**. Ponavljamo tudi, da je bil slovenski narod v srcu demokratično razpoložen, na strani Zahodnih demokracij in proti nacističnemu Novemu redu. In vsega tega niso, v sicer sila težavnih prilikah, zaradi komunističnega pobivanja potisnjeni v oboroženo samoobrambo, nič manj dokazovali slovenski domobranci kot ga je na drugi strani dokazovala množica slovenskih ljudi, ki so bili organizirani v Osvobodilni fronti. Izjema je bilo samo nekaj posameznikov na skrajni desnici in pa Komunistična partija Slovenije na skrajni levici. Ta je postala po 22. juniju 1941 sicer protinacistična, toda je za vse večne čase ostala protidemokratična, proti zapadnim Zaveznikom in proti idejam, zaradi katerih so Zahodne demokracije stopile v vojno proti Hitlerju.

Pri vsem tem pa ostaja neodgovorjeno vprašanje, kako je bilo mogoče, da je tako kulturni narod in zapadno orientiran narod v odločilnem trenutku nasedel komunistični prevari in je ni spregledal. O tem pa bi mogli razpravljati ločeno kdaj pozneje.

ZAMEJSKI TISK

Tržaški *Novi list* je v uvodniku 24. novembra razlagal, s kakšnimi težavami se mora boriti slovenski zamejski tisk na Primorskem in Koroškem in tožil nad sorazmerno nizkim številom naročnikov, kar da gre pripisati premajhnemu razumevanju za slovenski tisk med samimi Slovenci, ki da raje sežejo po tujem tisku, ki nudi več.

Potem nadaljuje: "Čudno pa je, da naši listi niso deležni prave podpore niti s strani desetisočev obiskovalcev iz matične Slovenije, ki skoraj vsak dan prihajajo v Trst po nakupih in na obisk, niti s strani slovenskih zdomcev, izseljenih v drugih evropskih državah in onstran oceanov. Le malokdo od teh ljudi se naroči na kak zamejski list in še veliko manj je obiskovalcev iz matične Slovenije, ki bi kupili kak zamejski slovenski list, da bi se iz njega poučili, kako se godi naši slovenski manjšini v Italiji. Ta brezbriznost obiskovalcev iz Slovenije za tisk slovenskih manjšin v Italiji in Avstriji je naravnost presenetljiva in si jo je težko razložiti. Gotovo pa je, da slovenske manjšine ne bodo mogle preživeti brez lastnega tiska in brez stvarne podpore s strani kupcev in bravcev iz matične domovine," zaključuje svoj uvodnik tržaški list.

Novemu listu lahko povemo, da tudi zdonskemu tisku ne gre mnogo bolje in da ga nikjer ne krijejo naročnine in oglasi ampak le mecenski darovi posameznikov (v obliki denarja in/ali brezplačnega sodelovanja) in slovenskih gospodarskih ustanov, in le redko tudi javne vladne podpore, kot gre za edini nam znani primer v Kanadi.

Dva razloga sta, da obiskovalce iz domovine zamejski tisk ne zanima, če pri tem ne upoštevamo notoričnega dejstva, da se množice nikjer na svetu prostovoljno mnogo ne zanimajo za politiko. Prvi razlog je, da je množica teh obiskovalcev iz matične Slovenije zaradi vseobsegajoče politizacije privatnega in javnega življenja v domovini sita vsake politike do grla; drugi je, da je prepovedano vnašati zamejski in zdonski tisk v domovino, če ni bila izdana za to posebna javna licenca. Samo redki, pogumni in politično zreli posamezniki, ki jih zanima izvirna zamejska in emigrantska politika, tvegajo zapor. Ostala masa, ki politično ni niti najmanj pogumna, je mnenja, da ne more biti v zamejsko-emigrantskem tisku nič privlačnega, če mu je dovoljen vstop v domovino, ker zanimive stvari itak lahko zvedo na primer iz ljubljanskega *Dela*.

Da so politični emigranti, po tridesetih letih bivanja v zahodnih demokracijah, od Slovencev politično najbolj razgledani in zato tudi izbirčni, je dodatno dejstvo. Najmanj kar pričakujejo od zamjeskega tiska je objektivno, vsestransko pisanje o Jugoslaviji ter iskreno prizadevanje za složen in strpen nastop manjšine napram večinskemu narodu. Za osebne in skupinske prepire, ki na vsakih volitvah potem kažejo na padec slovenskih glasov, politična emigracija nima posluha.

UREDNIŠTVO

'DT' se sklicuje na Sirca

Londonški *Daily Telegraph*, ki brani politiko Konservativne stranke, je 5. decembra objavil uvodnik v zvezi z obiskom (konservativne) načelnice britanske parlamentarne opozicije gospe Thatcherjeve pri maršalu Titu ("Železna gospa in maršal"), kjer je poudaril važnost jugoslovanske neodvisnosti in obenem sodil, da je gospa zadnje čase napredovala tudi v zunanjepolitičnih in gospodarskih stališčih.

Politiko jugoslovanske neodvisnosti je 9. decembra pozdravil dr. Ljubo Sirc v pismu uredniku *DT*, vendar je izrazil bojazen, da bo britanska gospa dobila napačne vtise o Jugoslaviji, češ da so komunisti mojstri v prikrievanju svojih pravih ciljev.

Dr. Sirc, ki je naš stalni sodelavec in ki predava mednarodno gospodarstvo na glasgowski univerzi, v pismu ne dvomi, da je Sovjetska zveza pripravljena izkoristiti položaj po Titovi smrti, vendar pa poudarja, da prav jugoslovanska zunanja politika v mnogočem pomaga sovjetskim načrtom. Saj je sam Tito izjavil v *Narodni armiji* 1. maja 1975, da deli cilje s Sovjetsko zvezo in da bi on in njegovi tovariši vedeli, za katero stran se morajo opredeliti, če bi se socializem, komunizem in delavski razred znašli v nevarnosti. Potem se dr. Sirc sklicuje na bivšega veleposlanika Silbermana, ki je opozoril svet na podporo, ki jo daje Jugoslavija sovjetskim intervencijam v Afriki in kako sta Sadat in Numeiri padla v nemilost, ko sta obrnila hrbet Moskvi. Švicarski list

/Nadaljevanje na zadnji strani/

ZAPRAVLJENA KOROŠKA

V oktobrski številki *Klica Triglava* je bivši narodni poslanec dr. Jure Koce objavil članek o vlogi Nikole Pašiča, predsednika jugoslovanske vlade, pri pogovorih z avstrijskimi predstavniki o vprašanju Koroške. Pozneje je nekaj starejših naročnikov potrdilo dr. Kocetov opis dogodkov, kakor so se jih spominjali iz starih časov. Oglasil se je tudi naš dopisnik D.K. iz Amerike in nam poslal odtise III. poglavja *'Mojega odgovora'*, ki ga je leta 1922 napisal v svojo obrambo dr. Ivan Šušteršič, poslednji kranjski deželni glavar pred Zedinjenjem leta 1918. in takratni načelnik Slovenske ljudske stranke.

Dr. Šušteršičevo pisanje je zanimivo tudi na splošno, saj slika takratne politične razmere. Ker je brošura zdaj težko dostopna javnosti, objavljamo 3. del njegovega *'Odgovora'*, kot smo ga prejeli. Fotostatični posnetek šibkega originala ni dopustil boljše reprodukcije. Ur.

* * *

DR. IVAN ŠUŠTERŠIČ:

MOJ ODGOVOR

III.

Uspeli SLS v državi SHS.

Abyssus abyssum invocat.

Ti uspeli leže na polju vnanje in notranje politike. Na enem in drugem torišču — s a m e izgubljene bitke.

Dva velika mrtvaška kamma se dvigata izven političnih mej naše osvobodene domovine in oznanjujeta za vse čase klerikalno slavo: na enem se sveti ime „Rapallo“, a drugi nosi napis „Koroški plebiscit“.

Rapall! Koroščeva stranka odklanja odgovornost za ta diplomatski polom. N a v i d e z n o imajo gospodje prav, ker niso bili vabljeni k temu pogrebu, marveč so še celo protestirali zoper to polomijo — po ljubljanskih ulicah. Toda pred sodnim stolom zgodovine našega naroda nosi Koroščeva stranka naravnost o d l o č i l n o soodgovornost za rapallsko katastrofo.

Sporazumno se pred vsem o splošno veljavni načeli politične odgovornosti. Politična stranka ni samo odgovorna za svoja pozitivna dejanja, temveč tudi za to, kar je storiti d o l ž n a, kar pa storiti opusti kljub dani priliki za spolnitev te dolžnosti. Poslednja odgovornost postane posebno težka, kadar ima stranka v rokah državno oblast ali kos te oblasti, z eno besedo: kadar sedi pri krmilu narodnega čolniča.

Nihče ne more resno oporekati tej načelni ugotovitvi. Jaz sam sem skozi dolgo vrsto let nosil tako odgovornost v polnem obsegu, je nisem nikdar odklanjal in je še danes ne odklanjam: za vse, kar sem kot politični voditelj storil in za vse kar sem kot tak kljub dani priložnosti opustil; pa ne samo to, moja odgovornost se razteza tudi na vse, kar je moja stranka politično storila ali kljub dani priložnosti storiti opustila, dokler sem bil jaz njen voditelj. Kar je bilo zame prav in za mojo bivšo stranko, mora isto tako biti prav za današnje vodstvo SLS. Saj velja to enakomerno za vse politične stranke vseh narodov in vekov in Koroščevi stranki se ne more priznati izjema. — Kam bi na primer prišli, če bi se ministri za časa svojega vladanja vlegli na medvedovo kožo in sladko spavali, potem pa, ko bi se klicali na odgovornost radi nastalih zmešnjav v državi, se z angelsko nedolžnim obrazom odrezali: Mi nismo ničesar zakrivali, s a j s m o v e s č a s s p a l i! — — —

Po tej načelni ugotovitvi politične odgovornosti, prehajam k stvari.

Ob preobratu je bila klerikalna stranka merodajna stranka Slovenije. V njenih rokah je bila usoda naše slovenske domovine. V narodni vladi Slovenije je imela absolutno večino, na čelu je stal njen veren pristaš. Njen merodajni vpliv je pa segal še daleč preko slovenskih mej, kajti njen načelnik je bil celo predsednik Narodnega Veča v Zagrebu, najmerodajnejše korporacije za vlado cele nekdanjehabsburške Jugoslavije, od Drine pa do laške meje. Dr. Korošček merodajni vpliv je tedaj obsegal v onem najodločilnejšem času celo Slovenijo, Hrvaško in Slavonijo, Dalmacijo, Bosno in Hercegovino. Tako visoko ga je vrglo valovje svetovnega preobrata! Zato je pa nosil tudi **odgovornost**, kakršne še nikdar poprej ni bil nosil sin slovenske matere.

Dr. Korošček je bil takrat zares mogočen mož in okinčan z izposojenimi lavorjevimi vencem, je užival tudi velik prestiž v Srbiji.

Ta položaj je našel praktični izraz v tem, da je Korošček postal podpredsednik prvega jugoslovanskega ministrstva v Belgradu.

Njegova stranka je bila na višku svojega ugleda, svoje oblasti in svoje odgovornosti. V tem zgodovinskem času je imela pokazati, kaj zna. Bila je babica pri rojstvu naše države. Cvetela ji je vsa zasluga uspeha, seveda tudi ekvivalentna krivda neuspeha.

Žalibog: Višek ugleda in mogočnosti te stranke, je bil zaeno višek njene nesposobnosti za vodstvo javnih zadev našega naroda, višek njene težke narodne krivde! Vse, kar je potem sledilo do današnjega dne, je posledica te težke, pretežke krivde.

Ne da bi bila SLS držala rok križem, nikakor. Vsi vnanji znaki so kazali izvenredno delavnost in zlasti avtomobili so švigali na vse strani, da se v prahu Slovenija skoraj spoznala ni. Ta groznična delavnost tudi ni bila brez po-

zitivnih uspehov: cel roj klerikalnih partizanov-inteligentov je prišel pod streho na državne, odnosno ljudske stroške, ne glede na to, so li prinesli v svoj novi delokrog več stvarne usposobljenosti ali več ambicije, ali pa samo poluškaf klerikalne ideologije.

Kako pa je porabila S. L. S. svojo prominentno pozicijo v državi za blagor naroda?

V Parizu so se zbirali državniki zmago-slavnih narodov, da zarišejo novo lice sveta in odločijo tudi o usodi — našega naroda. Pričela se je mirovna konferenca.

Vse vladajoče politične stranke omenjenih narodov so poslale tja svoje najboljše mo-že, kajti kaj je bilo takrat važnejše — kot ta konferenca? Tudi naš narod je bil tako srečen, da je štel med zmago-slavne narode in v njega sestavnem delu, v Sloveniji, je bila Koroščeva stranka nesporno vladajoča stranka, poleg tega pa še sovladajoča stranka v Belgradu. A ta stranka je bila edina vladajoča stranka celega sveta, ki je bila na mirovni konferenci dosledno — odsotna.

In vendar je bila njena prva in najsve-tejša narodna dolžnost, da je tam navzoča, da zastavi ves svoj ugled in vpliv, ki ga je imela v osvobojeni domovini, neposredno na odločilnem svetovnem torišču v Parizu. — Vsakemu političnemu otročaju je bilo jasno, da je pretila našemu narodu na tej konferenci naj-večja nevarnost, ker je v londonski pogodbi od aprila 1915 velik in posebno dragocen del jugo-slovske zemlje — bil obljubljen Italiji. V Parizu je bil zlasti neposredno ogrožen velik in krasen kos Slovenije, neposredne domene klerikalne vlade in klerikalne odgo-vornosti. Toda kam je zginito vodstvo SLS., ko jo je zgodovinska dolžnost klicala nujno na ogroženo postojanko? V Parizu se je bila bitka za življenje našega naroda — SLS. je pa ostala doma za pečjo! Ta nemarna ab-stinenca je brez vsake primere.

Klerikalna stranka bi bila s svojim upli-vom takrat za lahkoto izposlovala, da bi bila v mirovni delegaciji SHS. primerno zastopana in da bi bil njen glavni reprezentant neposredno med delegati polnomočniki naše države. V njenem območju je bilo in še njena dolž-nost je bila, to zahtevati, še predno je izročila Slovenijo Belgradu. To je moral biti celo glavni in primerno zagaranirani pred-pogoj te operacije. Nadalje je imela zasigu-rati si odločilni vpliv v mirovni delega-ciji SHS. glede pogajanja slovenskih meja, ne samo napram Italiji, temveč tudi napram Avstriji in Ogrski, skratka na vse strani. No-benega dvoma ni, da bi bili srbski politiki na vse to pristali, saj bi jim bilo le ljub, če bi bila prevzela iz vsega nočetka neposredno od-govornost za te neprijetne stvari vodilna stran-ka neposredno prizadetega ljudstva. Toda zdi se, da se je vodstvo Koroščeve stranke ravno te odgovornosti zba-lo, torej odgovornosti, ki je bila njihova sicer težka a častna dolžnost in sicer tako nujna in

absolutno imperativna dolžnost, da jim je, če so jo odklanjali, ostajala le še ena dolžnost: od-stopiti s ploč od vodilne vloge, tudi doma, v Belgradu kakor v Ljubljani! Tako razume-vajo svoje dolžnosti honestni in resni politični voditelji. Ker je pa imenovana stranka glede prve dolžnosti dosledno izvedla svojo absti-nenco, drugo in zadnjo svojo dolžnost pa z isto doslednostjo prezirala, nadaljujoč svoje mi-nistrovanje v Belgradu in klerikalno-politično eksploatacijo Slovenije, — si je naložila na svoja pleča najhujšo odgovornost za vse, kar se je pri mirovni in dodatni pogajanjih zgo-dilo v škodo Slovenije, bodisi v Parizu, Lon-donu ali — Rapallu. Te odgovornosti se nikdar ne otrese pred sodnim stolom naše narodne zgodovine; ta odgovornost ostane pribita za vse čase na hrbtu te stranke. Njo, v prvi vrsti, zadene poglavitna krivda za preko-merno zmanjšanje in obrezanje naše domovine, za izgubljeni raj. —

Ta krivda se prav nič ne zmanjšuje v slu-čaju, da je označeni absentizem izviral iz po-polnega nerazumevanja svetovnega in na-rodnege položaja, ali pa iz pomanjkanja spo-sobnih mož za tak posel — kajti stranka, ki si prisvaja vodilno vlogo v narodu, mora nositi tudi celo odgovornost za svoje lastne intelektu-alne defekte, najsi bodo stvarni ali personalni. Sicer pa kdor bere njene liste vé, da ti ne morajo prehaliti državniških talentov svojih vo-diteljev. Torej...

Novopečena S. L. S. je imela prominentno pozicijo v državi, tedaj tudi prominentne dolžnosti in prominentno odgovornost. Ne samo, da se je popolnoma absentirala od sve-tovnega torišča, kjer se je kockalo za življenje našega naroda, tudi v Belgradu, v ministrskem svetu, ne vidimo nikakršnega uplivanja od nje-ne strani, v zmislu pametne in kolikor mogoče udobne rešitve našega mejnega spora. Popolna pasivnost, t.j. popolna nemar-nost, je signatura te „politike“ v življenskih vprašanjih našega naroda.

Na tej sodbi prav nič ne spreminja dejstvo, da je poslala SLS. ob onem času knezoškofa dr. Jegliča in vladnega predsednika dr. Brejca intervenirat v Pariz in da je posled-nji raztegnil svoje potovanje celo do Lon-dona. Ni treba ocenjevati diplomatskih zmož-nosti teh gospodov na drskem terenu svetovne politike. Magari da bi bil eden kak Richelieu a drugi Bismarck. Toda vsak količkaj resen po-litik vé, da taki trenutni poseti eksotičnih osebnosti (za Pariz je vse eksotično, kar leži vzhod-no od Italije) v danih okolnostih prav nič ne pomenjajo. Za resna pogajanja veljajo le tisti kaj, ki so za ta pogajanja od pristojne vla-de pooblaščen in kot taki stalno navzoči. Za naša mirovna pogajanja so tedaj šteli le od belgrajske vlade poverjeni člani — polnomočniki mirovne delegacije. S temi so se svetski diplomati resno pogajali, druge so v najboljšem slučaju uljudno poslušali, kakor

je tudi Wilson ohranil svojo uljudnost, ko ga je dr. Brejce ogovoril kakor nekdanj v rimskem cirkusu gladiatorji Nerona: Morituri te salutant!

Stalna, oficialna prisotnost vodstva SLS. v mirovni delegaciji je bila njegova neobhodna dolžnost, ne pa začasno prevažanje še tako imenitnih in uglednih osebnosti v zapadna središča.

V Parizu, na mirovni konferenci, je bilo delati, trajno in vztrajno, skozi dolgo vrsto mesecev, noč in dan, spretno, četudi naporno a dosledno, po pametnem načrtu, ustvarjajoč in izkoriščajoč osebne zveze, računajoč z danim položajem, omejujoč se na dosegljivo in brez strahu pred odgovornostjo za neobhodne žrtve, če so pravočasne žrtve omogočile rešiti, kar se je sploh rešiti dalo. Da, to je bila dolžnost vladajoče klerikalne stranke, takrat še predstavnice večine slovenskega ljudstva. Vsa teža njene krivde je evidentna, če se upoštevajo jasne činjenice.

Prva in poglavitna teh činjenic je, da bi bila naša zapadna meja veliko ugodnejša, če bi se bila določila na mirovni konferenci v Parizu. Kdor je o tem še kaj dvomil, je to izvedel iz nedavnih izjav g. Pašiča, pa tudi iz tozadevne polemike narodnega poslanca Radovića.

G. Nikola Pašić je bil v Parizu, kot načelnik mirovne delegacije S. H. S., po svoji lastni izjavi za to, da se sprejme Wilsonova mejna črta, ki nam je dala Postojno in Idrijo in še del Istre. To dela čast g. Pašiču, ki je presojal položaj trezno in pametno. Da bi bil polnomočen delegat SLS. pri tej priliki v imenu večine slovenskega ljudstva izjavil, da se pridružuje Pašiču in da naj se v tem zmislu zaključí — nobenega dvoma ni, da bi bila danes Postojna in Idrija naša. In tudi če g. Pašić ne bi bil sam dal inicijative za sprejetje Wilsonove črte, kdo more dvomiti, da bi bil z veseljem pozdravil tozadevno inicijativo neposredno prizadetega faktorja: slovenske ljudske stranke, kot zastopnice večine slovenskega ljudstva? Ta inicijativa je bila neobhodna, neizbegljiva dolžnost klerikalne stranke. Če bi bila ona inicijativno zahtevala, da se sprejme tel quel ultimatum Clemenceau — Loyd-George od januarja 1920, z nekoliko okrnjeno Wilsonovo črto, nihče v delegaciji SHS. in belgrajski vladi bi se ne bil mogel uspešno upirati zahtevi večine neposredno prizadetega slovenskega ljudstva. Srbski državniki bi bili srečni, da bi bilo te zadeve konec. Srbi in Črnogorci bi bili veseli pridobitve Skadra, ki je zdaj tudi izgubljen. — A seveda, to priznam: za tako inicijativo je bilo treba mnogo moškega poguma in tiste globoke npravne resnobe, ki mora določiti državnika. Kje pa je bil ta klerikalni državnik? Popularnost je lepa reč in vsakemu, ki jo ima, silno ugaja. To pa razločuje demagoga in politikastra od resnega, vest-

nega politika in državnika da slednji tvega tudi svojo popularnost, če spozna, da je potrebno v korist domovine — prvi pa žrtvuje brez pomisleka svojo domovino v korist svojih resnični ali namišljeni popularnosti.

Druga važna činjenica na mirovni konferenci je bil za nas — Wilson. Nikdar bi ne smeli mi odlašati tako dolgo zaključka našega mejnega spora — da je Wilson odpotoval definitivno domu; še manj pa tako dolgo, da je zgubil še doma tla izpod nog in postal političen mrtvec.

Karkoli bi se bilo v tej stvari zaključilo, dokler je bil Wilson v Parizu in v polni posesti ameriške svetovne oblasti, bilo bi nerazmerno ugodnejše kot to, kar nam je prinesel križevi pot v Rapall. Dolžnost SLS. je bila, to kategorično zahtevati in izposlovati, po svojem delegatu — polnomočniku, — ki ga pa po njeni težki krivdi ni bilo.

Tretja činjenica: Nitti! — Takratni italijanski ministrski predsednik Nitti je realen politik prve vrste. Spoznal je življenjski interes svojega naroda, priti do trajnih dobrih in prijateljskih odnosov z našo kraljevino. Zato je šel v svojih koncesijah napram Jugoslaviji dalje kot vsak drug italijanski državnik. To priliko je bilo absolutno izrabiti. Bila je to zadnja priložnost za razmeroma udobno rešitev predmetnega spora in se je nudila še notri do majnika 1920. A tudi ta prilika je bila zamujena. Kaj je delala vodilna slovenska stranka? Ali je bila slepa in gluha?

Četrta činjenica: Wilsonova reška država. Zakaj se ta varijanta ni upoštevala, ki je bila z narodnega stališča stokrat ugodnejša kot Rapall? Wilson je hotel rešiti spor kompromisnim potom na ta način, da bi se med kraljevino SHS. in Italijo ustanovila neodvisna republika, obsegajoča poleg Reke vse ozemlje zapadno od londonske črte pa do Wilsonove črte: tedaj Logatec, Idrijo in Postojno do Senožec in vzhodno Istro. Ta „reška“ država bi bila tedaj tako pretežno slovanska in osobito slovenska, da bi po svojem bistvu tvorila močno predstražo Jugoslovanstva.

Kaj je storila SLS. v tem pogledu? Tudi tu je popolnoma zanemarila svojo dolžnost kot vodilna slovenska stranka. Zakaj je raje mirno, da ne rečem glupo gledala, da se je največji del tega slovenskega teritorija odstopil Italiji, namesto da bi tvoril svobodno narodno državo ob naši meji?

Skratka: več lepih prilik je bilo, da se reši slovenska zemlja. A vse prilike so se točno zamudile, ne da bi bila vodilna slovenska stranka ganila mezincec — toliko časa, da je Jugoslavija osamljena stala nasproti veselili Italiji, in so morali naši delegati „po copatah“ v Rapall, da podpišejo žalostno kapitulacijo po diktatu premočnega nasprotnika.

Nikdar ne bi bilo moglo priti do te katastrofe, če bi se glavni prizadeti faktor ne odlikoval po svoji pregrešni odsotnosti.

Dolžnost vodilne slovenske stranke je bila, postaviti in strogo izvesti od vsega početka načelo: „Nil de nobis sine nobis“ — nič se ne sme odločevati o nas, brez nas.

Namesto tega se je slovenska klerikalna stranka očitno držala načela: „Omnia de nobis sine nobis“ — vse naj se odločuje o nas, brez nas. Posledice so bile neizogibne: Slovenskija je izgubila! — — —

In koroški plebiscit! Ta narodna katastrofa je pa kar neposredno, pozitivno delo SLS. Tu je bila ta stranka stalno prisotna v najintenzivnejšem zmislu besede. In ta sramotni uspeh: da so po dveletni slovenski upravi plebiscitnega ozemlja — slovenski kmetje in delavci glasovali za nemško Avstrijo!

Kako je bilo mogoče, izgubiti slovenski Korotan? Za to je že bilo treba v najmočnejšo esenco koncentrirane politične in upravne nezmožnosti in nerodnosti. Patent na to esenco ima SLS, zase in je žalibog ravno na Koroškem naša zanjo dober trg...

Prva pogreška je bila tudi v tem oziru storjena na mirovni konferenci v Parizu. G. Pašič je v skupščini povedal, da bi bili slovenski Korotan lahko dobili v Parizu brez plebiscita. To je tako evidentno, da te Pašičeve izjave niti treba ni bilo. Če so Čehi dobili 3 milijone Nemcev brez plebiscita, zakaj ne bi bili dobili Jugoslovani ravno tako gladko borih stotisoč Slovencev?! Kdo je kriv, da se je ta zadeva v Parizu tako temeljito zavozila? Pašič prav gotovo ne, ker zanj ni bilo niti najmanjšega razloga, odkloniti tako možnost. Ovira je zamogla priti le od bliže prizadete strani. Klerikalna stranka je brilirala s svojo odsotnostjo v Parizu in tedaj nosi stvarno odgovornost ali vsaj soodgovornost za to zamujeno priliko. Iz okoliščin se pa da sklepati, da je bila slovenska vlada naravnost vprašana od belgrajske vlade, kaj misli v tej zadevi. In zelo verjetno je, da je slovenska vlada dala sledečo informacijo: O ugodnem izidu plebiscita v prvi coni ne more biti dvoma in zmaga v prvi coni nam obeta skoraj sigurnost zmage v drugi coni in — Celovec bo naš. Dobiti Celovec je bila parola — in izgubilo se je vse.

Pamet je velevala, vzeti v Parizu kar se je nudilo: Slovenski Korotan. Dolžnost vodilne slovenske stranke je pa bila, zahtevati, da se to sprejme in ne loviti vrabca na strehi, ko je držala goloba v roki.

Če pa se je že odločil plebiscit, potem je bila naloga pametne, umerjene, četudi močne uprave, da ne zruši ugodnega razporeditve ljudstva, ki je l. 1919 brez dvoma vladalo v plebiscitni coni. Slovenska vlada je na podlagi takratnega razporeditve v Korotanu pravilno poročala, da na ugodnem izidu plebiscita v prvi coni ni dvomiti. Računala je z neiz-

podbojnimi konkretnimi činjenicami, ki so: slovenska večina, premočni dinamični pritisk popolnega nemškega in avstrijskega zloma, okupacija tega ozemlja po jugoslovanskih četah in, kar je glavna stvar, zasiguranje slovenske uprave tega teritorija do plebiscita in pa gospodarska mizerija v Avstriji ter nerazmerno ugodnejši gospodarski položaj Jugoslavije — kar je prizadeto prebivalstvo imelo neposredno pred očmi. Samo z odločilno činjenico takratna slovenska vlada ni računala: s svojo lastno nezmožnostjo. In ta nam je „zafulerala“ slovenski Korotan...

Treba je bilo prav izredne, uprav vzorne nerodnosti in kratkovidnosti slovenske vlade, da se je v dveh letih njene uprave popolnoma uničila tako ugodna situacija v plebiscitnem teritoriju in preobrnila v nasprotje.

Ne varajmo se o tem, kar v slovenskem Korotanu oznanjujejo vrabci z vseh streh: dveletna slovenska uprava je postala grobokop slovenskega Korotana. Odgovornost za to upravo zadene tistega, ki je imel v roki slovensko vlado v Ljubljani. Ta vlada je pa bila v navedenem času, zlasti pa v obeh odločilnih dobah v rokah SLS. Pravim, v obeh odločilnih dobah: spočetka, ko se je slovenska uprava uvedla in organizirala in pa v plebiscitu neposredno preideči dobi. Kratka vmesna dr. Žerjavova doba pride komaj v poštev. Pristaši mlade SLS, so organizirali slovenski Korotan in so ga imeli do dneva plebiscita v svojih rokah. Pa še več. Na čelu slovenske vlade je stal v obeh odločilnih dobah koroški specialist, za časa rajnje Avstrije dolgoletni voditelj koroških Slovencev, ki se v tistih časih ni mogel zadosti iznositi nad menoj, da mu nisem iztrgal (s čim?) slovenskega Korotana iz nemškonacionalnih krempljev in položil kot pečenega piščanca na njegov krožnik. Tisti koroški specialist, ki je glasno protestiral, če sem mu hotel glede vodstva koroškega slovenstva kaj svetovati, češ da tega ne razumem, da so na Koroškem vse druge razmere in da je samo njegova politika prava itd.

Zgodovinska ironija je vrgla dr. Brejcu v naročje slovenski Korotan. Tu ga imaš in drži ga! Usoda in dr. Korošec sta mu dala v roke vso oblast v slovenskem Korotanu. Uprava, uradništvo, žandarji in vojaštvo, državna blagajna in ljudska prehrana, šola in tisk — z eno besedo vse, kar v javnem življenju kaj šteje, kar daje vpliv in moč briljantnemu vodniku, vse je bilo združeno v njegovih rokah. Treba je bilo vsa ta sredstva le modro porabiti... Dan plebiscita je imel biti dan priznanja, častni dan za nekdanjega tako požrtvovalnega voditelja koroških Slovencev. Ljudstvo je imelo s vobodno izreči svojo sodbo.

In izreklo jo je.

Pod sardonskim posmehom cele Evrope je slovenski Korotan, po svoji lastni samoodločbi, šel v nemško Avstrijo!

KAJ SE JE ZGODILO V NEW YORKU, KO SO UGASNILE VSE LUČI.....

O ameriškem "črno-belem" problemu lahko beremo v vseh mogočih ameriških in drugih publikacijah, vendar ga lahko razume dodobra le, kdor je z njim soočen v vsakdanjem življenju.

Ko je New York nedavno doživel svoj drugi "popolni mrk," je ta tema še ostreje osvetlila težave, s katerimi se srečuje ta najmočnejša demokratična država na svetu že domala od svojega nastanka.

V reviji "Commentary" pa je Midge Decker, avtorica vrste socioloških del, objavila izredno pefinjeno analizo vzrokov obnašanja new-yorških črncev med neprosto voljno zatamnitvijo. Njen komentar seveda predstavlja drugo plat običajnega zvona, ki ga slišimo o rasnem problemu Amerike, zato ga posredujemo našim bralcem.

V sredo, 13. julija 1977, ob poldesetih zvečer, je mesto New York nenadoma zagnila popolna tema. Samo par minut kasneje pa so se pomestnih okoliših Manhattana, Bronxa in Brooklyna, razdivjale tolpe mladih moških in pobalinov, oborožene s konci vodovodnih cevi in kantami bencina, ter začele ropati in požigati. Kasneje, ko je divjanje postalo vsesplošno in neustavljivo, so se jim pridružile tudi ženske in dekleta. Tolpe so vlamljale v ranjše trgovine, restavracije in supermarkete, oropale zaloge in razbile opremo.

Ko so luči slednjič le spet zagorele, je bilo v New Yorku uničenih več kot 2000 manjših podjetij in skupno škodo cenijo na od 165 milijonov do ene milijarde, zavisno od tega, kaj je vse vračunano. Skoraj 4000 oseb je bilo zaradi ropanja aretiranih in mestni zaporji so bili prenatrpani z njimi. Mnogi, ki so se udeležili te nočne orgije, so se tudi morali zateči v bolnice za prvo pomoč, kjer so bili nekateri tudi operirani ob luči sveč, zaradi ran, ki so jih dobili od nožev ali razbitega stekla. Ranjenih je bilo tudi več kot 400 policistov, mnogi med njimi resno.

"Navadni zemljani" v New Yorku so se seveda zgrozili nad gomilo zvite pločevine, razbitega stekla, nad izropanimi trgovinami in požganimi poslopji, ni pa jim bilo treba dolgo čakati na pojasnilo vsega tega. Še predno se je namreč zadnja gasilska brizgalna vrnila v svojo garažo in je prvi ponočni ropar stopil pred preiskovalnega sodnika, je skupina uglednih govornikov v svoji prirojeni modrosti, ki ji danes pravimo liberalizem, že formulirala odgovor na vprašanje, kaj je resnični pomen tega ropanja, ter je to svojo razlago samovestno ponudila ostalemu svetu.

Dogodki v noči od 13 na 14. julija, so po mnenju teh modrijanov sicer obžalovanja vredni, vendar morajo služiti

ti, kot že zdavnaj potrebno opozorilo ameriški družbi, da ni uspela. V zadnjih letih nas je relativna tišina na rasnem področju zazibala v neko namišljeno brezskrbnost z ozirom na položaj revnih in črnih mladincev, ker smo se pač hoteli otresti nadležnega občutka, da imamo do njih določene oblige in pa, ker so nas nekateri politikanti vzpodbujali, naj se le predajamo tem mislim. Toda zdaj smo se še enkrat znašli iz oči v oči s svojimi preteklimi napakami.

Te napake sestajajo v glavnem iz dveh aspektov: materialnega in, kot bi lahko rekli - razpoloženskega. Na materialni strani je treba predvsem omeniti nedopustno visoko stopnjo brezposelnosti med mlajšimi ljudmi, ki znaša po nekaterih ocenah od 40 do 50 odstotkov. Po nekaterih ocenah liberalnih opazovalcev, naj bi bila ta visoka stopnja rezultat federalne politike, ki sta jo započela Nixon in Ford, ko sta se odločila, da bosta inflacijo ukrotila z vojsko brezposelnih. Drugi pa smatrajo, da (te brezposelnosti) ni mogoče pripisati eni sami politični odločitvi, temveč da gre za plod političnega in gospodarskega reda, ki se še vedno ni zavedel, da bo prej ali slej, njegov goli obstanek zavisel od pripravljenosti dopustiti masovno porazdelitev bogastva.

"Če hodimo po Harlemu", piše Clayton Riley, profesor afriških študij na Cornell University, "dejansko občutimo - ne le vidimo, ali slišimo - prijem obupa, ki vse predolgo zajema močne, zdrave ljudi, da po cele mesece posedajo in čakajo na delo, ki ga nikoli ne bo, na šanso, ki jim je Amerika ne more več dati."

Če pa predstavlja brezposelnost trdo, materialno osnovo črnega obupa, potem je njen psihični kontrapunkt v brezbriznosti, ki obup še pogloblja. Ali, kot piše NEW YORK TIMES v svojem uvodniku: "Soseske, kot so Bushwick, Brownsville, East Harlem ali Williamsburg, so milje daleč od spoznanja in razumevanja uspešnih in napredujočih Amerikancev, ki ustvarjajo politiko in oblikujejo javno mnenje. Ljudi, ki živijo v teh krajih, večina Amerikancev nikdar ne vidi, po nemirih v 60h letih pa so postali še manj vidni."

In slednjič, tudi vrhovni predstavnik prosvetljenega mišljenja, predsednik Združenih držav sam, je iz newyorškega ropanja razbral sporočilo, da so potrebni novi programi na področju stanovanjske oskrbe, zdravstva in vzgoje, predvsem pa zaposlitve v tistih soseskah, ki so bile - kot je dejal - vse predolgo zanemarjene.

Z drugimi besedami: liberalna sodba je, da je bilo ropanje izraz razjarjenosti črne mladine, ki se smatra za brezupnega člana brezupne skupnosti.

STARA PESEM

Prvo, kar človeka zbode ob tej razlagi je, da je že dobro poznana. Že več kot desetletje namreč skoraj ni nobene neprijetne karakteristike mestnega življenja, od kraje ročnih torbic, do požiganja, ki je fisti, ki se predstavljajo kot govorniki liberalizma, ne bi pripisali prevladajoči črni revščini in brezbriznosti bele do nje. In še več: tistim, ki ponujajo to razlago se zdi, da jo je

mogoče uporabiti za prav vse okoliščine, za katerokoli politiko ali celo za njeno pravo nasprotje.

Izraz "bela brutalnost", na primer, je včasih razporejen, kot namera bele družbe, ponižati reveže s tem, da iz njih napravimo objekt usmiljenja, ki mu potem podelimo socialno podporo; včasih pa jih ponižamo s tem, da jim ne damo obilnejše pomoči. Ta brezbriznost bele družbe za potrebe črne, naj bi se nekoč manifestirala z dejstvom, da ni bilo izvoljenih črnih javnih predstavnikov, zlasti v velemestih; ko pa smo jih slednjič dobili, tudi na najvišjih mestih, naj bi bil to dokaz, da so beli prepustili črnim županom in šerifom policije, da upravljajo propadajoča mesta.

Še bolj znana je trditev, da je vprašanje revnih meščanov zanemarjeno. Ta trditev se zdi toliko bolj neverjetna, v kopici drugih podobnih navedb, ker jo ponujajo kljub stotinam vladnih programov, ki zahtevajo milijone in milijone, če ne milijarde, za javne izdatke.

Če se spustimo v debato o relativnem uspehu ali neuspehu tega ali onega aspekta celotnega agregata programov, ki jih vključuje program vojne proti revščini, potem seveda bodo mnoge stvari še dolgo ostale sporne. Vemo pa, da je bil opravljen masiven - pa naj že bo uspešen ali neuspešen - napor za izboljšanje socialnega in gospodarskega položaja revnih slojev, in črncev še posebej. Prav tako tudi vemo, da se je družbeni in gospodarski položaj črnega prebivalstva občutno izboljšal, brez ozira na to, ali je to rezultat zgoraj omenjenih prizadevanj ali ne, in kakor učinkovita so bila. V tem kontekstu postaneta zato izraza "zanemarjenost" in "brezbriznost" - neučinkovita.

V resnici je bil med argumenti, ki so jih liberalni razlaganci uporabili v prvi sapi po ropanju tudi ta, da je prebivalstvo črnega "getta" zapadlo v še globlji obup, ker so iz njega odšli mnogi sinovi in hčere, ki so si priborili boljše eksistenco.

Zdaj že slavni umik srednjega razreda iz centralnih mestnih sosesk, zaradi katerega je postalo mesto še bolj prizadeta in zapuščena družbena enota, vključuje zdaj torej tudi črnski srednji razred. To je morda res nov izvor resničnih težav skupnosti tistih, ki so ostali, vendar ga je komaj mogoče pripisati neuspehom ameriške družbe. Tistim, ki so se izselili, pa bi morda celo kazalo odpustiti, ker so v tem videli - uspeh ameriške družbe.

Toda, kaj pa s tistimi, ki so ostali, ki jim je zdaj slabše kot kdajkoli, kaj z ubupanimi brezposelnimi mladinci? Predvsem so vse prej kot "nevidni", kot piše NEW YORK TIMES, saj so že dolgo časa v najstrožjem centru javnega zanimanja in so se okrog njih razvili celo številni poklici. Družba jim streže kot nobeni drugi skupini; na voljo jim je - brez dvoma ne preveč dobrodošla - pomoč posebnih učiteljev, poklicnih svetovalcev, družbenih delavcev vseh vrst, družinskih sodišč, terapevtov, zlasti terapevtov za narkomane, atletskih trenerjev, mladinskih posvetovalnic itd. itd. Celo visoko brezposelnost v njihovi skupini je treba vsaj delno pripisati sicer gotovo dobronamerni vladni intervenciji v njihovo korist:

tudi za - najstnike, tako kot za odrasle, je določena minimalna mezda. To pa pomeni, da nimajo samo navadnih problemov breposedelnih, predvsem problema, kako se usposobiti za delo, temveč tudi, da postanejo kot uslužbenci neekonomični, ker lahko opravljajo samo zelo omejena dela.

V New Yorku vlada splošna kriza v zaposlevanju, ustvarilo pa je ni pomanjkanje dobre volje s strani delodajalcev, temveč enostavno dejstvo, da so podjetja pričela zapuščati mesto, kjer ne morejo najti kvalificiranih in učinkovitih delavcev, plačujejo pa visoke davke za vzdrževanje nezanosljivih delovne sile.

KAKO DEFINIRATI BREZPOSELNOST

Mnogi smatrajo, da je najbolje, da sploh ne vedo, kako zapleteno je celotno vprašanje breposedelnosti mladine v mestnih gettih. Oglejmo si ga torej.

Predvsem je treba odgovoriti na vprašanje: kaj je v resnici brezposelnost in kako pridemo do stopnje 40 ali 50 odstotkov. Če se samo peljemo z avtomobilom skozi predele Harlema ali Bedford-Stuyvesanta, nam seveda postane brez dvoma jasno, da cele horde nedoraslih fantinov ali mladih moških ves dan posedajo po vogalih ter si krajšajo čas z različnimi "igrama", ki v glavnem obstoje v tem, da nadlegujejo drug drugega in mimoidoče. Da nimajo kaj početi in da bodo zato prej ali slej zabredli v težave ene ali druge vrste, je očitno. Manj očitno je, da jim to stanje preseda, in še manj, da so vsi res reveži. V mnogih primerih je namreč vsaj vprašljivo če so res brez posla, v tem smislu, da so res iskali zaposlitev, a je niso našli.

V zgodnjih 60h letih, so mnogi prosvetljeni ljudje "odkrili" to mladino. Njihov problem je osvetlil Paul Goodman v klasičnem delu "Growing Up Absurd". "Teško je doraščati", je zapisal, "kjer ni dovolj moškega dela". In iz te ugotovitve se je razvila nova strategija ravnanja z mladino v "gettu" in celo mnjenja o njej; iz te strategije se je potem razvil nov poklic - poverty worker, socialni delavec. Kolikšne vsote denarja je ta poklic razdelil, ali ukazal razdeliti, je praktično nemogoče ugotoviti. Kakšni so rezultati, pa je že davno znano.

Toda Goodman je zapisal še več, s še važnejšimi posledicami: "Razen nekaterih izredno značilnih izjem, imamo zdaj polno zaposlitev (knjiga je bila objavljena leta 1960), toda vse manj je služb, ki so res potrebne in brez dvoma koristne, služb ki zahtevajo energijo in najboljše človekove sposobnosti, služb, v katerih človek lahko obdrži čast in dostojanstvo."

Prav ta stavek pa vsebuje ogradje neke ideje, ali morda bi bilo boljše reči nekega miselnega ovinka, ki je še vedno z nami: to je ideja, da služb, ki so na voljo revnim in zlasti revnim črncem, ne moremo označiti kot prave službe. Tisti namreč, ki trdijo, da bi bila dostojna družba taka družba, v kateri ne bi bilo več sto tisočev, ki prejemajo socialno podporo, trdijo tudi, da ponuja družba tem ljudem samo najslabše službe in s tem

zavračajo dokaze, da mnogi teh brezposelnih raje prejemajo socialno podporo, kot pa da bi sprejeli ponujeno jim zaposlitev. "Najslabša služba" pa v njihovi terminologiji pomeni "nemoško delo, ali pa neprijetno delo, delo ki je nehvaležno in dolgočasno ali pa tudi brez možnosti za napredovanje. Brez ozira na to, za kateri izraz se odločimo, pa ostane dejstvo, da nam liberalni govorniki v svojem svarilu, da mora družba tem ljudem oskrbeti zaposlitev, niso povedali, da jim mora oskrbeti dobro zaposlitev.

Če pa je prehod v ameriški srednji razred "prevara in past", kot skuša svoje črne brate prepričati pisatelj James Baldwin, kaj pa naj potem rečemo o možnosti prehoda v ameriški delavski razred? Mnogi delodajalci v večjih mestih, so odkrili, da se nekaterim ljudem zaradi tega "prehoda" ne ljubi zjutraj niti vstati. Resnica je namreč tudi, čeprav nihče ne upa priznati, da se v današnjem času, ko prevladuje okrutna in neposredna visoka brezposelnost, ne manjka služb vseh vrst, ki jih po cele mesece ali leta nihče noče vzeti.

Ko pa vzamemo službo, seveda najprej pomislimo na denar. In mnogim mladeničem na cestnih vogalih se enostavno ne izplača vzeti službo. Ne samo, da nimajo nobene kvalifikacije in da je socialna podpora zadostna vsaj za hrano in stanovanje, in ne le, da so dorasli v sistem in da očitno zadovoljni s tem, da ženske skrbijo zanje, temveč tudi za to, ker imajo mnogi izmed njih dostop, ali vsaj upanje na dostop do drugačnega denarja. Denarja, ki ga včasih nevarno, a vselej lahko zaslužijo.

V 60h letih je izšla še ena poznana knjiga. Claude Brown je v delu z naslovom "Manchild in the Promised Land" nanizal dejanski opis dni in noči, ki jih doživlja mladenič v Harlemu. Zgodba je strašna, droge in zapori so požrli praktično vse Brownove mladostne vrstnike. Kljub temu je treba razumeti, da niti on, niti njegovi sovrstniki, niso imeli prav nobenega namena najti neko redno zaposlitev. Bolj vseč jim je bil dohodek, ki so ga dobili od ropanja pijancev v parkih. Toda bistrim in delavskim pobalinom se je odpirala v resnici dolga vrsta "poklicev": tisti, ki so imeli dobre zveze, so pomagali pri nezakoniti loteriji, ali pa so prenašali sporočila za tiste, ki so jo organizirali; v trgovini z mamili je odprta cela vrsta stopenj sodelovanja; potem seveda je tukaj žeparstvo, tatvina, za nekatere najbolj podjetne celo možnost, da so plačani za obisk šole, in slednjič, za zelo podjetne in talentirane, tudi možnost prodajanja "uslug" mladih deklet.

To naštevaje je seveda vse prej kot privlačno in je tudi namenoma skrajšano, da bi bilo čimbolj učinkovito, toda ne smemo si domišljati, da si bo predsednik Carter lahko kar mimogrede privoščil, da to mladino izvabi iz sedanjega življenja.

DEJANJA OBUPA?

Če pa ne drži, da ti mladi ljudje dan za dnem visijo na cestnih vogalih, ker so utrujeni od breuspešnega trkanja od enih vrat na druga, potem drži še manj, da je

bilo new yorško ropanje in požiganje - dejanje obupa.

Laž bi bilo označevati roparje za žrtve rasnega zapostavljanja in še večja laž bi bila trditi, da je njihov položaj rezultat naše apatije. Doseljenci s Kube, Dominikane, San Salvadorja, Haitija ali Porto Rika, ki so bili vsi krepko udeleženi v ropanju, so res morda bili brezmočne žrtve nekega zapostavljanja - toda ne v Ameriki. Zato drviyo k nam in se na vse pretege branijo, da bi jih poslali nazaj. To pa bi komaj mogli označiti za obnašanje "žrtev", brez ozira na to, kako hudo jim sicer gre. Seveda so reveži, toda kot za vse druge doseljence velja tudi zanje, da so bili prej še večji reveži.

Trditev, da je do ropanja prišlo le v najrevnejših predelih mesta, je zmotna. Upper West Side v Manhattanu resda ni paradiz, toda nihče tan ne živi v nepopisni bedi, razen morda tistih nekaj zelo starih in duševno prizadetih ljudi, med katerimi pa je več belih kot črnih, ki so jih v to solesko pahnili bodisi njihovi otroci, ali pa razne socialne ustanove.

Prav tako je zmotno označevati roparje za "živali", kajti tisto usodno julijsko noč so se obnašali še preveč človeško. Prav tako pa je zmotna tudi trditev, da je ljudska jeza na roparje v resnici povročila ropanje samo. Tednik NEW YORKER je to zapisal tako-le: razpoloženje proti razgrajanju je ustvarilo razgrajanje.

Predvem pa je zmotna trditev, da so nam roparji s svojim obnašanjem poslali neko "bolestno" sporočilo, kot je to zapisal Herbert Gutmann v NEW YORK TIMESU. Mi, ki živimo v oropanih soleskah, in za nekaj minut tudi drugi Američani na televiziji, smo na lastne oči opazovali roparje pri delu, zato prav dobro vemo, da niso niti izražali neke dolgo zadržane jeze, niti nekega maščevanja zaradi takih ali drugačnih krivic. Resnica je namreč, da so se zabavali, kot še nikdar v življenju. Kdor jih je videl, ali bolje, kdor jih je slišal, ko so v temi drug drugega vzpodbujali in obveščevali o svojih najdbah, kdor je slišal njihovo vpitje, je vedel, da so se v resnici opili v svojo slepo srečo. V tem je najbrž tudi razlog, zakaj jih je položaja toliko nalovila: zapadli so v pijano brezbržnost in se pozabili do kraja okoristiti s temo.

Pravtako ne more tudi celomesečna veriga pridig... o revščini in odtujenju izbrisati podobe, ki jo je v posebnem poročilu prinesel tednik NEWSWEEK! po drugem nadstropju trgovine s pohištvo v Brooklynu, je hodila ženska in si ogledovala razmetane stole, divane in naslanjače, ter se pritoževala drugim, ki so hiteli s svojim plenom domov: "Nič ne najdem, kar bi lahko uporabila."

Lastniki mnogih oropanih trgovin, v nekaterih predelih večine, so ljudje, ki sami nimajo dosti več od roparjev. Mnogi izmed njih, v nekaterih soleskah tudi vsi, so sami črnici ali špansko govoreči ljudje. Tolpe, ki so razbijale po njihovih trgovinah, niso kazale nekega osebnega sovraštva, temveč so se onostavno okoristile z dvojno priložnostjo, ki se jim je ponudila: s temo, in s korajžo, ki izhaja iz številne moči. Jasno je namreč, da ima te vrste ropanja neko prednost: potem, ko nekdo

začne, se ljudem ne zdi več, da kradejo. Toda, naj je že bil na delu tak ali drugačen psihični mehanizem, glavni namen roparjev je bil rop, tatvina. Čustvo, ki ga je spremljalo pa ni bilo niti jeza, niti obup, temveč navaden pohlep.

Toda tudi ta kombinacija pohlepa in posebne priložnosti, ki jo je dala tema, ne zadošča za razlago takšnega obsega ropanja. Pohlep je najbrž prisoten v vseh človeških dejanjih, do ene ali druge stopnje, pravtako pa tudi priložnost. In celo ta, od Boga dana zlata prilika, ko je vse mesto zajela tema, se je ponudila že enkrat prej, ne da bi jo kdo izkoristil. Če pa ropanje ni bilo eksplozija jeze in obupa, če ni bilo neustavljiv odgovor na brezposelnost in brezizglednost, na občutek prepuščenosti samemu sebi, kako si naj ga torej razlagamo?

Odgovor je, da se je vsa ta mladina podala na to roparsko pustolovščino, ker je imela dovoljenje za to. To dovoljenje pa so ji dali vsi tisti časopisi in revije, dokumentarni filmi in drugi izviri prosvetljene liberalne miselnosti in liberalne politike, ki nam že leta in leta zatrjujejo, da sta rasna pripadnost in revščina, zadostno opravičilo za nezakonita počenja. To dovoljenje so ji dali tudi vsi tisti politikanti in vladni predstavniki, ki že leta in leta trdijo, da je mladino v "gettih" mogoče ukrotiti samo s podkupovanjem ter da so za njen napredek v življenju potrebni "posebni aranžmaji". In slednjič, to dovoljenje so ji dali vsi tisti govorniki, (plačujejo jih razne ustanove ali državni fond), ki v imenu črne ali špansko govoreče skupnosti že dolgo naslanjajo svojo moč v političnem sistemu, na grožnje z "dolгим, vročim poletjem".

Treba je namreč opozoriti, da se je prva zatemnitev, leta 1965, primerila predno so vsa ta različna "utelešenja prosvetljenega liberalizma" podelila svoj blagoslov rasnim nemirom v Wattsu in Detroitu in predno so začela poveljevat črne apostole Hueya Newtona in Rapa Browna.

"Bolestno sporočilo," pa se res prenaša, samo v točno drugi smeri, kot to trdi Herbert Gutman. Liberalna kultura sporoča mladim črncem, morda nekoliko bolj tankočutno, vendar prav tako neizpodbitno, kot bi to storil katerikoli "šerif" na globokem ameriškem jugu - da so porojstvu in rasi - manjvredni. V resnici ni zločina, ki bi ga ta mladina zagrešila, da se ne bi takoj našel nek vpliven človek, ki bi hitel zatrjevati, da nimamo nobene pravice pričakovati karkoli drugega. In še več, zaradi "težav", ki bi jih s tem imeli, ni skoraj nobene tradicionalne oblike "moškosti", ki bi jo mogli pričakovati od njih. V šoli ali v službi, jih ne smemo meriti z istimi merili kot vse ostale; ker ne morejo uspeti, bi bilo brezsrčno izpostavljati jih nevarnosti poraza. Prej ali slej, tako nam zatrjujejo, se bo morala naša družba spametovati, pa četudi samo zaradi lastnega obstanka, in postati dovolj širokosrčna, da bo potrošila dovolj denarja, da bomo vzdrževali v udobju in dostojanstvu vso to mladino, vse te otroke brez očetov in žene brez zakonskih mož. Sporočilo torej, ki jim je dano, je v tem, da še

niso dovolj "človeški", da bi bili moralno odgovorni za svoje obnašanje.

In to sporočilo, ki ga nenehno prenašajo, vsaj od zgodnjih 60 let, "najboljši ljudje," sprejemajo pa tisti, ki jim je namenjeno. In če smo povsem odkriti: to je sporočilo liberalnega rasizma.

NEPRAVIČNO BREME

Toda problema s tem še ni konec. Kajti brez ozira na to, kako strastno se liberali upirajo temu spoznanju, je vendarle res, da mora biti vsakdo moralno odgovoren za svoja dejanja. Če pa tej črni mladini dan za dnem zatrjujemo, da je le nedolžna žrtev okoliščin, potem s tem iz nje iztisnemo še poslednjo kapljo samozavesti in ponosa. Vsakdo, ki jih pozna, ki si jih je kdaj v resnici ogledal, ko postajajo na vogalih, je lahko opazil, kako jim iz leta v leto, od otroštva do moških let, polagoma odmirava samozavest: v njihovi majavi hoji, ki je tako polna negotovosti, v skoraj blaznem precenjevanju vseh izrečenih besed, gest ali pogledov, v prisluhovanju tonu besed, če ni morda v njih tudi najmanjša sled žaljivke. To so ljudje, ki so se nevarno približali preziru, katerega do njih čutijo prav tisti, ki naj bi bili njihovi simpatizerji.

Nekateri teh maldeničev bi se lahko uprli ideji, da so upravičeni do posebnega statusa "neukrotljivih". Tega sicer ni mogoče brati v liberalnem tisku, toda mnogi so se uprli tej ideji in se ji še upirajo ter se ji bodo upirali tudi v bodoče. Ti "nevidni" črnci spadajo med tiste milijone, ki živijo "navadna", redna življenja. Toda to nepravilno je breme - in v tem je resnična brutalnost in krivica - ki si ga mora nadeti fant, če se hoče prikopati do moralne zrelosti in starši, ki mu hočejo pri tem pomagati, ne da bi mu družba, ki ga obdaja, dala kakršnokoli podporo ali potrdilo moralne vrednosti njegovega prizadevanja.

Kot pa stvari zdaj stoje, ne le da ne dobi nobene podpore ali potrdila, stalno ga zapostavljajo: zapostavlja ga šolski sistem, ki ga peha iz razreda v razred, brez ozira na to, ali se je naučil brati in pisati; zapostavlja ga šolski odbor, ki smatra, da ni vreden, da bi se učitelj, ki bi ga hotel disciplinirati, izpostavil kakršnikoli nevarnosti; in zapostavlja ga pravosodni sistem, ki ga proglašja za mladostnega prestopnika, ko pa v srcu prav dobro ve, da je zagrešil resen zločin. In brez ozira na to, kako boleče in poniževalno je bilo za odraslega črnca, če ga je nekdo poklical z "boy", ne more nihče hitreje izprikopati samozavesti in ponosa, kot če takemu "fantetu" odpiše vsako krivdo.

Zato mladeniči, ki so podivjali tisto julijsko noč, niso bili niti nedolžni otročiči, niti divjaki. Bili so ljudje v pesti patosa, ki izhaja iz moralnega kaosa. Počelnjali so nekaj, za kar so dobro vedeli, da ni prav, toda imeli so licenco za to, in niso bili zmožni najti notranje volje, da bi se uprli tej skušnjavi.

Prevedel D.K.

MITI IN RESNICA O SLOVENSKE ZGODOVINI

5.

Še o darilni listini iz leta 824

Vrnimo se še k darilni listini iz leta 824, s katero je cesar Ludvik Pobožni podelil oglejskemu patriarhu zemljo z dvajsetimi kmeti. Kot sem že omenil, je cesar v resnici le potrdil darilo, ki ga je dal furlanski mejni grof Kadolaj med leti 799 in 819. Pa četudi vzamemo zadnje leto, to je leto 819, za leto, v katerem se je daritev izvršila, se je to zgodilo še vedno leto dni pred karantanskim porazom. Iz tega pa sledi, da je imel Kadolaj kot prefekt nad tem ozemljem tudi pravico podariti zemljo in kmete tujim fevdalcem. Nič ne vemo, ali se je ta pravica nanašala le na uporniško zemljo, ali pa se je raztezala tudi na neobdelane predele, ali je veljala le začasno, do cesarjeve potrditve, ali pa je bila cesarjeva podrditev samo formalnost. Kadolaj je torej moral imeti tako oblast in pravico že takrat, ko je še vladal karantanski knez in drugi domači knezi. Darilna listina iz leta 824 pa je po moje bolj dokaz za to, da se je po letu 796, z uvedbo furlanske in vzhodne prefekture, znatno okrnila oblast karantanskega in drugih knezov, kakor pa za to, da se je začela slovenska zemlja deliti med tujce šele po letu 820. Iz tega pa sledi, da so se tujci lahko začeli neseljevati na slovenskem ozemlju že kakih dvajset let pred Ljudevitovim uporom. Možno je, da je prav ta naraščajoča oblast obeh prefektov bila tudi eden izmed vzrokov, da so se Kranjci in Karantanci pridružili uporu.

Vse gornje pa potrjuje moje mnenje, da je bil prehod med leti 820 in 828 manj krvav, kakor smo mislili. Naselitev nemških plemičev na slovenski zemlji, ni bila le posledica Ljudevitovega upora, temveč se je zelo verjetno začela že dvajset let pred uporom, če ne že prej, zaradi uničenja ogrske države in sledečih teritorialnih in političnih sprememb na vzhodu frankovske države. Seveda pa je tudi res, da je upor prispeval k dosti hitrejši in obširnejši naselitvi nemških fevdalcev.

Pri vsem tem razmišljanju pa ne smemo pozabiti, da je bil naš glavni namen dokazati, da se je ohranil del višjega in nižjega slovenskega plemstva še po letu 820. Kakor smo videli, se je ta ostanek nato zlil z novim nemškim plemstvom. Vendar je slovensko plemstvo dobilo še drug nenemški priliv iz Veli komoravske, ki se je naselil ali v Spodnji Panoniji, ali pa je dobil posestva direktno v Karantani sami.

Spodnja Panonija

Kmalu po spremembah v dvajsetih letih devetega stoletja in po odbitju bolgarskega napada, so se začeli Bavarci in Karantanci v večjih skupinah naseljevati v

Zgornji in Spodnji Panoniji. Okoli leta 840 je dobil obširna posestva v Spodnji Panoniji tudi Pribina; nato pa je leta 847 postal mejni grof in vsa zemlja, ki jo je imel okoli reke Zale le v fevdu, je postala njegova last. Pribina in njegov sin Kocelj sta pribežala s svojim spremstvom iz današnje Slovaške. Čeprav sta bila pripadnika severnih Slovanov, so ju karantanski Slovenci lahko razumeli, ker je takrat bila jezikovna razlika še neznatna. Pod njuno oblastjo se je kolonizacija nadaljevala. Dokumenti iz tiste dobe čisto jasno pričajo o tem, da je bila velika večina prebivalcev v Spodnji Panoniji takrat karantanska. Viri ji celo pravijo Karantanska pokrajina. Zato tudi Grafenauer upravičeno zavrača trditve nekaterih slovaških zgodovinarjev, da je bila Spodnja Panonija slovaška. Priznati pa je treba, da sta bila Pribina in Kocelj Slovaka oziroma prednika Slovakov; isto pa velja tudi za njuno spremstvo. Toda njunemu slovaškemu spremstvu so se pozneje pridružili tudi domači karantanski plemiči.

Do sem se slovensko in nemško zgodovinopisje strinjata. Glede konca Koceljeve vlade pa se razhajata. Grafenauer v svoji 'Zgodovini' (1965) še vztraja pri tradicionalni razlagi, da je Kocelj kot velikomoravski zaveznik vladal v obdobju frankovsko-moravske vojne kot neodvisen knez kakih štiri ali pet let (869-873). Leta 873 ga viri še imenujejo, naslednjega leta pa že gospoduje po Spodnji Panoniji novi frankovski mejni grof Gozwin. Avstrijec Mitterauer v že omenjenem delu priznava, da so do sedaj skoraj vsi znanstveniki soglašali, da je Kocelju sledil grof Gozwin, vendar se on s tem ne strinja. Po njegovem je pomota nastala, ker so raziskovalci citirali vir (Auctarium Garstense), ki pravi, da je salzburški nadškof Theotmar posvetil cerkev grofa Gozwin v Ptuj leta 874. Vendar je ta vir le prepis iz Salzburških analov, ki pa govore o "ecclesia Choziuini comitis" (o cerkvi grofa Choziuina). Mitterauer nadaljuje, da Gozwin ne more biti staronemško ime, da tako ime sploh ni nikjer zabeleženo; da bi se nanašalo na kakega drugega slovanskega kneza pa tudi ni verjetno. Zato smatra, da je Choziuin le napačno napisan Kocelj. K temu pa doda svoj novi zaključek: Dokument dokazuje, da je novi salzburški nadškof Theotmar posvetil Koceljevo, ne pa Gozwinovo, cerkev v Ptuj leta 874, kar naj bi pomenilo, da sta se Kocelj in salzburški nadškof pobotala. V razpredelnici na strani 168, pa vendar navaja, da je Kocelj nehal vladati leta 874. Ali je takrat umrl naravne smrti? Možno je, vendar nam Mitterauer tega ne pojasni, niti ne omenja Življenja sv. Metoda, ki ga je takoj po Metodovi smrti napisal neznan Metodov učenec, najbrže še pred koncem devetega stoletja. Ta dokument pravi, da so na zahtevo papeža (Ivana VIII) bavarski škofje izpustili iz ječe Metoda (873), Kocelju pa zagrozili, da se mu ne bo dobro godilo, če bo imel Metoda pri sebi. Izpis iz Conversije (Excerptum de Karentanis) pa pravi, da je moral Metod bežati iz Karantanske pokrajine (a Karentanis partibus), to je iz Spodnje Panonije in se je zatekel na Moravsko. Zato je stara razlaga, da je Kocelj po letu 873 "izginil", ali pa morda po novem po letu 874, še vedno zelo verjetna. Ali si

moremo misliti, da bi Kocelj, ki je toliko storil za staro-slovansko bogoslužje, sam izgnal Metoda? To bi vsekakor sledilo iz Mitterauerjeve razlage. Zato pa mislim, da bo treba to vprašanje še bolj podrobno raziskati kakor tudi mnogo drugih zgodovinskih nemško-slovenskih kontroverzij.

Za našo študijo je Pribinova in Kocljeva Panonija važna predvsem zato, ker se je nahajala na njenem dvoru poleg slovaškega tudi karantansko plemstvo, kar razvidimo iz različnih darilnih listin. Od slovanskih imen je bila le kaka polovica takih, ki so bila bolj v rabi med severnimi kot pa južnimi Slovani. Za mnoge svobodnjake se je ponudila prilika, da se povzpejo med nižje plemstvo, dočim se je nekaj nižjega plemstva povzpelo med višje. Ker pa je bila večina prebivalcev karantanskega izvora, se je Pribinino spremstvo kmalu spojilo z njimi. Tako je dobilo domače plemstvo poleg bavarsko frankovskega še novi pritok slovanske krvi. Slovansko plemstvo pa ni prišlo v naše kraje le preko Spodnje Panonije, temveč tudi direktno iz Velikomoravske.

Moravsko plemstvo in sv. Hema

Zadnje polovico devetega stoletja se je Karlman, ko je upravljal ob Donavi ležeče dele vzhodnofrankovske države, večkrat uprl svojemu očetu Ludviku Nemškemu ter se hotel osamosvojiti s pomočjo Velikomoravcev. Ko se je pa z očetom pobotal, pa se je navadno tudi njegovo razmerje do Velikomoravcev poslabšalo in je prišlo celo do vojn. Slično kot za časa Karlmana si slede obdobja prijateljstva in sovražnih odnosov tudi za vlade njegovega sina Arnulfa. V takih prijateljskih obdobjih zadnja desetletja devetega stoletja pride celo do rodbinske zveze med velikomoravsko dinastijo in zadnjimi Karolingi vzhodnofrankovske države. Tako v mirnem ali prijateljskem obdobju kakor tudi v vojnem času pride ali pribeži iz Velikomoravske nekaj visokega plemstva na frankovsko stran. Nekateri so celo člani vladajoče rodbine, posebno po Svetopolkovi smrti, ko se vname boj med njegovimi sinovi. V tej zvezi nam viri poročajo, da je leta 898 cesar Arnulf podelil v popolno oblast Svetopolku (Zuentibolch), možu visokega rodu, velika posestva v gornji krški dolini z dvorom, ki se je imenoval Krka (Gurka). Danes vemo, da je bil ta Svetopolk iz velikomoravske knežje družine in prednik sv. Heme.

Ravno tako pa gredo ali beže na Moravsko člani frankovskih in bavarskih družin. Naj omenim le predstavnike dveh mogočnih rodbin, Aribonce in Viljemovce, ki sta se borili za oblast v Vzhodni marki. Dočim stojijo Viljemovci pod zaščito vzhodnofrankovskega kralja Arnulfa, se je Aribo zvezal z velikomoravskim knezom Svetopolkom. Člani obeh družin beže na Moravsko in se nato zopet vračajo, nekateri pa tudi izgube svoje življenje pri teh begih. Po madžarski zmagi leta 907 dobi Aribo grofijo v Traungavu in njegov rod je znan po tej grofiji kot Traungavci. Pozneje so postali štajerski mejni grofje in vojvode. Potomci Viljemovcev pa so si pridobili posestva med drugimi tudi na Koroškem in v Savinski marki. Njihov potomec, ki mu je tudi bilo ime

Viljem, se je poročil s sv. Hemo. Sv. Hema pa je bila, kot smo že videli, po eni strani direktno povezana z velikomoravsko dinastijo, po drugi pa je tekla po njenih žilah tudi karolinška kri. Rod sv. Heme je imel velika posestva sredi Karantanije, ob gornji Krki in Brežah, skoro vso Savinjsko krajino, to je Savinjsko dolino, šmarsko-rogaško-kozjansko okrožje ter ozemlje južno od Save ob spodnjem delu dolenske Krke. V enajstem stoletju je to bila najmočnejša domača družina, ki je imela vse možnosti, da bi postala nova dinastija, okoli katere se bi združile vse slovenske dežele. Nobena družina pred Habsburžani ni lastovala toliko posesti po slovenski zemlji kot Hemin rod. Prva nesreča je zadela rod, ko je Adalbero, prvi Eppensteinski koroški vojvoda, ubil Heminoga sina Viljema. Hema se je nato umaknila v samostan in prepuстила veliko svoje lastnine salzburški nadškofiji in drugim cerkvenim ustanovam. Vendar je še po njeni smrti ostal njen rod najmočnejši v Karantaniji. Čeprav je salzburška nadškofija dobila najboljša Heminoga posestva, so njeni sorodniki še vedno upravljali ta posestva kot advokati najprej salzburške, nato pa krške škofije in nekaterih samostanov. Šele boj za investituro je končno uničil Hemin rod, ki je podpiral cesarja proti papežu, dočim je salzburški nadškof bil na papeževi strani. Zaradi tega so izgubili upravo (advokaturu) nad cerkvenim imetjem, ki je nekoč bilo njihova lastnina. Cepitev tega rodu na različne veje, npr. na Trebenjske grofe na Koroškem in Višnjegorske na Dolenjskem, je propad samo pospešilo. S padcem Heminoga rodu so se deloma okoristili Eppensteinci in Spanheimi, vendar nobeden teh dveh rodov ni lastoval toliko zemlje in imel tako moč kakor Hemin rod.

Karantanska zavest skupnosti

Iz vsega povedanega torej lahko sklepamo, da je Ljudevitov upor preživelo višje in nižje plemstvo ter se je zlilo z bavarsko-frankovskim in velikomoravskim v enotno karantansko plemstvo. Že v drugem delu devetega stoletja, ko so upravo Karantanije direktno ali indirektno prevzeli člani karolinške dinastije, se karantanska zavest vsega plemstva močno utrdi. Le tako si lahko tolmačimo, da se Arnulf začne imenovati kralja karantanskega kraljestva, konec sedemdesetih in v osemdesetih letih devetega stoletja. Pri tem je moral imeti oporo domačega plemstva, ki je postajalo po krvi mešano, vendar pa zasledovalo karantanske plemenske koristi. Na sličen pojav naletimo pri Švabih, Bavarcih in Sasih sredi stoletja in pri Frankih in Lotarincih konec stoletja. Ko je namreč začela država Karla Velikega slabeti, so se začele obnavljati stare plemenske enote, iz katerih je bila sestavljena.

Podoben, vendar manj uspešen, je bil tudi zgodovinski razvoj med Karantanci. Pri tem sta igrala vodilno vlogo starokarantansko (slovensko) in novo plemstvo. Vendar zavest skupnosti ni slonela le na plemstvu, temveč je bila zasidrana posebno med svobodnjaki in sploh med vsemi Karantanci. Ker je Arnulfovo kraljestvo obsegalo poleg Karantanije tudi Kranjsko in obe Panoniji, je

politično in upravno združevalo vse Slovence razen Primorskih, in tako omogočilo da se je zavest skupnosti utrdila med vsemi Slovenci. Zato pravi Grafenauer, da lahko govorimo o karantanski plemenski zavesti kot o prvi slovenski narodni zavesti na plemenski ravni. Konec devetega stoletja je beseda Karantanec pomenila isto kot Slovenec in to se je ohranilo tja do konca dvanajstega stoletja, deloma pa še do srede trinajstega.

Dvojezičnost plemstva

Ni dvoma, da je k dvojezičnosti pripomoglo v veliki meri tudi slovensko plemstvo. Čim bolj se oddaljemo letu 820, tem bolj se kri domačega plemstva meša s tujo, tem bolj postajajo tujci domačini, ki govorijo poleg svojega, nemškega, tudi jezik dežele, v kateri so se naselili. O tem, da je plemstvo takrat in do današnjih dni znalo poleg nemškega tudi slovensko, nam priča dovolj dokumentov. Naj omenim le dva, ki sta najbolj poznana in pripadata dobi, o kateri diskutiramo. Prvi primer je obred ustoličevanja koroških vojvod, ki se je ves čas vršil v slovenskem jeziku. Temu pa dodam še štajerskega trubadurja Ulrika iz Liechtensteina, ki omenja v svojem glavnem delu 'Frauendienst', da se mu je v Muriški dolini na Zgornjem Štajerskem postavil nasproti pri turnirju vitez, preoblečen v slovensko deklico. Ko pa je prišel istega leta (1227) na potovanje iz Furlanije na Koroško, tokrat sam preoblečen v boginjo Venere, ga je pričakal pri Vratih v Ziljski dolini koroški vojvoda Bernard Spanheimski s svojim spremstvom ter ga pozdravil s slovenskim pozdravom Buge waz primi gralva Venus (Bog vas sprejmi, kraljeva Venera).

Važno ni le to, da je vojvoda znal slovensko, temveč tudi to, da je Ulrik znal ta slovenski pozdrav napisati. Še več, ni se mu zdelo nujno, da bi ta pozdrav prevedel na nemško, to je na jezik, v katerem je spisal svoje delo, ker je najbrže smatral, da ga bodo bralci razumeli v slovenskem originalu.

Seveda je to novo domače plemstvo, kakor tudi vsako drugo narodno plemstvo, zasledovalo prvenstveno svoje lastne koristi. Ker je bila višja politična oblast od srede osmega stoletja pa vse do leta 1918 v nemških rokah nad veliko večino slovenskega ozemlja, (izjeme so pač Slovenci pod Benečani, Madžari in Napoleonova Ilirija), in ker je plemstvo v slovenskih deželah predstavljalo to oblast, zato je razumljivo, da je bilo važno za vsakega plemiča, ne glede na njegovo narodnost, da je znal nemško in da se je smatral za del te nemške oblasti. Zato mu je bil nemški jezik in nemška kultura bližja kot slovenski jezik in kultura. To velja za svetne ravno tako kakor za cerkvene dostojanstvenike. Na drugi strani pa je bil plemič tudi del svoje dežele in je znal tudi jezik svojih podanikov. Izžemal jih je, kakor so jih pač fevdalci tudi drugod, vendar jim je tudi mnogokrat pomagal, posebno v vojni nevarnosti in gospodarskih nadlogah. O tem zadnjem, beremo danes malo, ker pač ni popularno o tem razpravljati.

Res pa je, da Slovenci nismo imeli narodno zavednega plemstva, ko se je ta pojem pojavil v devetnajstem

stoletju. Tega pa je kriv tuji jarem, ne pa odsotnost slovenskega plemstva. Šele prebujenje slovenske narodne zavesti je dokončno končalo sodelovanje med domačim plemstvom in novo nastajajočo slovensko inteligenco. Razsvetljenec plemič Žiga Zois še zbira okoli sebe prve slovenske inteligente, dočim že generacijo pozneje Anastazij Grunn (grof Anton Auersperg) in France Prešeren pretrgata medsebojne vezi prav zaradi prebujenja slovenske narodne zavesti. Bo še.

SVOBODNA SLOVENIJA, KLIC TRIGLAVA

IN — EBOLI

Odgovarja D. Pleničar

V zadnjem Zborniku *Svobodne Slovenije* (za leta 1973-75), ki je poslednji te vrste, je dr. Tine Debeljak, poznani slovenski kulturnik in predsednik Slovenske kulturne akcije (v Buenos Airesu) objavil dolgo razpravo pod naslovom "Trideset let zdomske emigracijske književnosti 1945-1975".

O *Klicu Triglava* je zapisal to-le:

"V prvi vrsti pride tu (v drugih krajih Evrope, op.) v poštev Anglija, kamor se je v l. 1947 priselilo kakih 800 novih emigrantov, ki so bili nekoč v vojaškem taborišču v Eboliju v Italiji. Že l. 1948 so začeli ti imigranti, večinoma zaposleni v rudarski industriji v Midlandu, izdajati ciklostilni list 'Triglav', kot glasilo svoje skupine Slovenska Pravda. Za cilj si je postavil: uveljavljanje politične demokracije v slovenski državi in v skupnosti jugoslovanskih narodov ter zaščito narodnih manjšin s tem, da proučuje politična in splošna družbena vprašanja ter pospešuje svobodno razpravljanje. Pozneje je postal mesečnik, lepo tiskan v slovenski tiskarni Dušana Pleničarja. Ta je tudi urednik Triglava, ki skuša ohranjati svojo neodvisnost. (Sotrudniki: polk. Glušič, Stanič, predvsem bivši častniki.) V splošnem ima četniški značaj ter ga odlikuje svobodna polemika."

Iz tega opisa je videti, da točno navajanje dejstev ni ravno dr. Debeljakova vrlina in da kljub svoji kulturni osebnosti ni mogel skriti svojih političnih antipatij do slovenskega "četništva", čeprav ima s tem Klic Triglava kot časopis toliko zveze kot jo ima dr. Debeljak z ljubljanskim *Slovenscem*, pri katerem je sodeloval. Povsem nedojemljivo je, kako je mož prišel do trditve, da so sodelavci bivši častniki. To samo po sebi v demokratičnem svetu, v katerem živimo, ne bi bilo nič neobičajnega, ne glede na to, da je bil od takih bivših častnikov stalni sodelavec le eden (pok. Farkaš), ostali pa so bili le periodični (npr. pok. Andrej Glušič, pok. Slavko Andree, pok. Jože Kuhar, pok. Ivan Prezelj, in morda še kdo.) Dr. Debeljak ve, da so vsaj trije od teh periodično sodelovali tudi v listih, ki so ali so bili povezani s stranko, kateri pripada, pa tega tam vendar ni omenjal.

Ker sem pri bežnem branju razprave opazil še druge netočnosti pri drugih primerih, naj potem dr. Debeljak pripiše sam sebi, če bomo njegovo razpravo jemali cum grano salis.

THE YUGOSLAV HERALD

Ob tej priliki lahko še omenim, da pod slovensko "ebolsko dejavnostjo" ni omenjena dokumentacijska publicistika v angleškem jeziku, čeprav so jo dr. Debeljakovi ožji prijatelji v Rimu redno dobivali. Takšno delo je bilo v tisti, za našo stvar najbolj kritični dobi, daleč bolj važno in težavno kot pa 'državni udari na vlakih', s katerimi so dr. Debeljakovi somišljeniki v Narodnem odboru prevzemali taboriščno oblast v svoje roke, potem pa odkupovali za petdeset lir letake, ki so jih prej ob udaru delili.

Poleg predstavitvene Spomence Angloamerikancem, smo na zimo 1945, takoj po naselitvi v Eboliju, izdali zajetno imensko in stvarno dokumentacijo o komunistični prevladi v vseh oblastevnih in političnih organih Titove Jugoslavije; dalje pričevanje očitih partizanskega pobijanja zavezniških padalcev med vojno ter posebej dokumentacijo o komunistični moriji vrnjenih protikomunistov po vojni. Ko so v domovini pripravljali ustavodajno skupščino, smo izdali imensko dokumentacijo kandidatov, ki so bili partiji.

Poleg teh angleško pisanih dokumentacij smo mesečno izdajali *The Yugoslav Herald*, ki je v tistih časih, ko informacije iz domovine niso bili zapadnim faktorjem lahko dosegljive, redno objavljali izvirne vesti iz Jugoslavije in komentiral jugosl. tisk. YH je bil poslan vladam, opozicijam, tisku in političnim osebam na Zapadu. S prehodom v civilno stanje ob preselitvi v Nemčijo, je YH nehaj izhajati, na poletje 1947. Zahvalo za pošiljke so prejeli tudi od W. Churchilla.

Od meseca do meseca

KARDELJ V AMERIKI

Edvard Kardelj je bil na uradnem obisku v ZDA od 28. septembra do 6. oktobra. Drugi dan obiska, 30. sept., je Kardelja sprejel predsednik Carter, sicer pa se je Kardelj pogovarjal s podpredsednikom Mondaleom, svetovalcem Brzezinskim in vrsto senatorjev in predstavnikov. Carter se je Kardelju zelo prikupil, ko mu je dejal, da State Department pazljivo proučuje njegovo knjigo o smereh razvoja socialističnega samoupravljanja. Ni znano, če si je Carter zares zapomnil okorni in zapleteni naslov knjige, gotovo pa je, da so mu dobro svetovali, da bo sama omemba knjige Kardelju zelo laskala. Knjiga je razširjen referat, ki ga je Kardelj predložil na 30. seji predsedstva ZKJ 13. junija (gl. KT avg.).

Ob začetku obiska v ZDA je Kardelj dal dolg intervju WASHINGTON POST, ki so ga v celoti objavili vsi jugoslovanski časopisi. O odnosih med Jugoslavijo in ZDA je dejal, da "so dobri in se še naprej ugodno razvijajo." Porajajo se seveda "tudi posamezni problemi, ki pa niso taki, da bi resneje obremenili odnose med našima državama in da jih ne bi bilo mogoče rešiti, s pogojem, da vzajemno upoštevamo obojestranske interese. Še več, stanje je ugodnejše, kot je bilo prejšnja leta. ... Toda v ocenah in stališčih o posameznih problemih in krizah v sedanjih mednarodnih odnosih so v pogledih med ZDA in Jugoslavijo poleg stičnih točk bolj ali manj tudi tehtne razlike. Te razlike izvirajo deloma iz različnega mednarodnega položaja ene ali druge države, rekel pa bi, da tudi iz različnih pogledov na svet. In prav zaradi takih razlik menimo, da se je treba pogovarjati, zakaj samo tako lahko - navkljub razlikam - vzpostavimo tisto zaupanje, ki je za demokratično sodelovanje nujno potrebno. Pričakujem da bo moj obisk v ZDA prispeval k še boljšemu razumevanju in zaupanju med našima državama."

Kardelja so vprašali za mnenje o ameriškem podarku na človeških pravicah. Dejal je: "Problem človekovih pravic je vselej aktualen in o njem je treba govoriti, zakaj nobena država ne more o sebi trditi, da na tem področju nima problemov, so pa na svetu tudi države, v kateri te pravice drastično kršijo. S tega vidika nimamo razlogov, da bi oporekali ameriški politiki. Vendar pa bi bil dosežen ravno nasproten učinek, če bi se pogovori o vprašanju človekovih pravic sprevrgli v ideološki in politični boj med blokoma, to se pravi, če bi postali orodje praktične politike ali celo vmešavanja v notranje zadeve drugih držav. Bojim se, da bi kaj takega lahko precej oslabilo celoten kurz politike popuščanja... Poleg tega različni družbeni odnosi terjajo tudi različne politične sisteme, ki takim odnosom ustrezajo."

Debata o evrokomunizmu "ni vplivala na naše odnose s Sovjetsko zvezo," ker "nekatero razlike v tem pogledu... ne morejo vplivati na razvijanje meddržavnih odnosov". Odnosi z ZSSR so "dobri in se razvijajo na

podlagi obojestranskega priznavanja načel neodvisnosti, suverenosti, nevmešavanja in samostojnega odločanja poti notranje in zunanje politike," je povedal Kardelj. Spopadi med neuvrščenimi državami v Afriki "vsekakor hudo škoduje enotnosti in moči gibanja neuvrščenih držav," še zlasti zato, ker se oba bloka avtomatično vmešata v boju za njun vpliv.

Kardelj je hvalil Tita in politiko neuvrščenosti in dejal, da njegov referat o razvoju socialističnega samoupravljanja "v bistvu samo izraža stvarnost, ki v glavnem že obstaja v naši družbi," ki pa jo je treba razviti. "Ne za komuniste ne za naše občane torej moj referat ni bil nič bistveno novega". Politični sistem se tako prilagaja ustavi in zakonu o združenem delu. "To ne nedvomno prispevalo k večji stabilizaciji našega političnega in celotnega družbenega sistema." Kardelj je nato razlagal "demokratični pluralizem samoupravnih interesov," a ko so ga vprašali za konkretne primere, je trobezljal o novem delegatskem skupščinskem sistemu, "kar pomeni, da vsaka samoupravna skupnost voli svojo delegacijo" za skupščine in "taka delegacija neposredno sodeluje pri odločanju o vseh vprašanih, ki so na dnevnem redu skupščin, svoja stališča pa izraža po svojem delegatu v skupščini, ki ga po določenem demokratičnem postopku volijo delegacije iz svojih vrst."

Kardelja so vprašali o Titovem obisku v Sovjetski zvezi in Kitajski. Rekel je, da so bili Titovi pogovori v ZSSR "dobri in koristni za odnose med državama". Glede Kitajske pa "zdaj ne izključujemo niti možnosti vzpostavitve medpartijskih odnosov." Kardelj je prepričan, da "kitajski voditelji v polni meri dojemajo pomen politike zahodnoevropskih komunističnih partij, pa tudi ZKJ." Albanija je med obiskom javno napadla Jugoslavijo, ni pa uradno reagirala. "Kar se nas tiče, ne želimo nič drugega kot to, da bi bila Albanija neodvisna država. Zato tudi ne vidimo razloga, da bi se spuščali v zdratarske polemike z albanskimi kritikami naše družbe in naše politike."

Ko so prešli spet na domače zadeve, so ga vprašali, ali bo na naslednjem kongresu ZKJ prišlo do reorganizacije izvršnega komiteja, ki bo dobil večja pooblastila v smislu krepitve vloge centra. "Prišlo bo do nekaterih organizacijskih sprememb, ki pa ne bodo pomenile krepitve centralizma, marveč reorganizacijo dela vodstev ZKJ. Spremembe torej ne bodo bistvene narave," je rekel Kardelj. O njih se "še razpravlja".

Rekli so mu, da Američani težko razumejo, zakaj je Mihajlov v zaporu in zakaj Djilas ne dobi potnega lista, nakar je Kardelj izjavil:

"Imamo pravosodni sistem in zakone, ki ščitijo našo družbo pred tistimi, kateri rovarijo proti ustavni ureditvi. Reči moram, da je pri nas razmeroma malo ljudi zaprtih iz kazensko-političnih razlogov. V glavnem gre za ljudi, ki hočejo po nasilni poti spodkopavati ustavni red ali so v družbi tujih sil, ki bi se rade vmešavale v razvoj in politiko naše družbe. Kar se izdajanja potnih listov tiče, so pri nas omejitve minimalne in doletijo

neznatno število ljudi. Moram mimogrede pripomniti, da je v Jugoslaviji manj ljudi, ki imajo težave z odobritvijo potnega lista, kot jih je v ZDA. V resnici je Jugoslavija ena najbolj odprtih držav. Ljudem, ki so kazensko odgovarjali pred sodiščem, tako kot Djilas, se potni list lahko izda, lahko pa se jim tudi ne izda. Kar se Mihajlova tiče, niti sam ne bi mogel reči, ali je umestno ali ne, da sedi v zaporu človek, ki resnično ničesar ne predstavlja. Vendar pa je grobo kršil zakon in zato ga zadene zakonska odgovornost.

So seveda skupine in posamezniki, ki bi želeli Jugoslavijo priključiti Zahodu in ki sprejemajo zahodni sistem, drugi pa bi rajši videli Jugoslavijo v socialističnem taboru Vzhodne Evrope. Toda naši narodi želijo biti sami svoji, neodvisni, neuvrščeni in samoupravni. In v zaščito tega cilja je naravnano celotni naš ustavni red."

Kardelj je dejal, da hočejo informbirojevci na eni ali desne reakcionarne sile na drugi strani odvrniti Jugoslavijo od neodvisne in neuvrščene politike, odklanjajo samoupravljanje in se ne strinjajo s politiko mednarodnih odnosov, "toda to so le skupinice, ki nimajo podpore pri ljudstvu."

Glede samoupravnega pluralizma, ki ga je iznašel v svoji najnovejši knjigi, je Kardelj rekel, da "to, kar delamo zdaj, nima prav nobene podobnosti z liberalizmom šestdesetih let." Tedanji liberalizem naj bi težil k ukinitju samoupravljanja in vsiljeval centralistično državo. Zdaj pa hočejo poglobiti samoupravljanje.

"Nekatere je morda zmotila beseda "pluralizem." Toda kot sem že rekel, to ni pluralizem političnih vprašanj, temveč pluralizem skupnosti samoupravnih interesov, ki postajajo neposredni nosilci politične oblasti po svojih delegacijah. Želimo razvoj demokratičnega sistema na samoupravnih temeljih, ne pa z odpravljanjem teh temeljev."

Čeprav je prej dejal, da njegova razprava izraža stvarnost, je ob koncu priznal, da "smo še daleč" od ideala, o katerem je pisal.

"Toda razvoj sistema niti ni delo za uresničitev nekega določenega ideala, temveč zgodovinski proces, ki bo trajal desetletja. Torej niti ne želimo ustvariti neke idealne družbe, marveč usmeriti razvoj našega sistema po poti, ki bo razsežnosti človekove svobode razširila z ozkega področja splošne politike na vsa področja družbenega življenja in na vse človeške odnose. To ni samo naš cilj, to je smisel socializma."

Na koncu intervjuja za WASHINGTON POST je Kardelj povedal, da rad hodi na lov, rad ribari v gorskih potočkih, rad nabira gobe in včasih s prijatelji vrže karte. "In nazadnje imam tudi tri vnuke, ki mi vzamejo precej prostega časa."

OROPANA NOVINARJA

Dva jugoslovanska novinarka, ki sta spremljala Kardeljev obisk, sta imela smolo, ko sta se hotela spečat z ženskami v Washingtonu. WASHINGTON POST je 6. oktobra poročala, da sta pripeljala štiri ženske v hotelsko sobo nekaj po polnoči 4. oktobra, a se nista mogla spora-

zumeti z njimi, ker ne znata dovolj angleško. Ženske so potegnile britve, prerezale telefon in oropale možakarja. Odnesele so jima potna lista in \$ 500.

AMNESTIJA

Za Dan republike 29. novembra je bilo pomiloščeno 723 oseb, med njimi 218 "pravnomočno obsojenih zaradi političnih kaznivih dejanj in 356 storilcev političnih kaznivih dejanj, ki je kazenski postopek proti njim ustavljen."

Med njimi so bili Mihajlo Mihajlov (43), drugi obsojen februarja 1975 na sedem let zapora zaradi "sovražne dejavnosti," se pravi pisanja v tuje časopise. Izpuščen je bil tudi Franc Miklavčič, sodnik; dalje hrvaški profesor Marko Veselica, obsojen ob zlomu hrvaške euforije; Djuro Djurović, 77-letni bivši politični svetovalec Draže Mihailovića; ter Komnen Jovović, Črnogorec, obsojen leta 1974 na 14 let kot vodja kominformistov.

Dvema kominformistoma, Dušanu Brkiću, bivšemu podpredsedniku hrvaške vlade, obsojenemu na 8 let in Milivoju Stevanoviću, obsojenemu na 10. let, sta bili kazni znižani za 3 leta.

UGRABITEV PEROVIĆA?

Jugoslovanski časopisi so 24. novembra prinesli vest, da so "organi notranjih zadev aretirali informbirojskega emigranta Mileta Perovića, rojenega 1923 v Peći, ki je ilegalno in organizirano sovražno deloval proti neodvisnosti in suverenosti SFRJ." Proti njemu se vodi postopek pri beograjskem okrožnem sodišču. Niso zapisali, da je bil Perović sekretar nove KPJ, ki je imela kongres v Baru leta 1973. Udeležencem tega kongresa so sodili v Peći 20 septembra 1974. Časopisi tudi niso povedali, kako je Perović na lepem prišel jugoslovanskim policijskim organom v roke.

BOMBA NA VLAKU

4. decembra malo pred 11. uro dopoldne je v zadnjem vagonu vlaka Hamburg - Beograd - Bar pri Šentilju na Štajerskem eksplodirala tempirana bomba. Človeških žrtev ni bilo.

OD UREDNIKA

Že tretjič v teku nekaj mesecev sem prejel ali poslušal po telefonu pavšalno kritiko o nekaterih KT-jevih člankih/dopisih in uvodnikih v zvezi z dogodki in položajem na Primorskem in na Koroškem. Kritike sem sicer prosil, naj svoja mnenja konkretizirajo in na pisanje KT odgovore stvarno, pobijajoč točko za točko, kar bom nato razdevolje objavil.

To prošnjo in vabilo ponavljam zdaj javno; če iz tehtnih razlogov kritik ne želi biti imenovan, bom to seveda upošteval, vendar pa mi mora biti avtorjevo ime in naslov poznan.

Kot običajno, se ne bom pri tem posluževal nobene cenzure; črtal bom samo, če bi šlo za klevete.

DP

*

Neue Zuercher Zeitung pa je 10. novembra poročal, kako so Jugoslovani spremenili nedavni radio-televizijski kongres neuvrščeni dežel v službo svetovne komunistične propagande.

Potem nas dr. Sirc spomni, kako je Tito onemogočil 'liberalne' komunistične voditelje v letih 1971-72 tudi zaradi tega, ker so v zunanji politiki enako vrednotili Sovjetsko zvezo z Združenimi državami, in se pri tem sklicuje na Tita, kot je o tem pisal *Vjesnik* 23. febr. 1975. Seveda je jugoslovanski režim vesel zapadne podpore, ker mu ta pomaga, igrati ko-liderja svetovnega komunizma in ne le vlogo marionete. Toda od tega Zahod nima kakšnih obrambnih koristi. Odstranitev 'liberalnih' komunistov utegne biti vzrok, da bo po Titovem odhodu zelo težko braniti jugoslovansko neodvisnost. Zahod najpogostje Jugoslaviji pri njenem odporu do Kremlja, toda bolj bi moral paziti, za kaj bo izkoristil jugoslovansko neodvisnost.

Na to dr. Sircovo pismo se je dan pozneje skliceval novi uvodnik *Daily Telegrapha*, kjer so med drugim kritizirali tudi izjave gospe Thatcherjeve v Beogradu, ko je pretirano hvalila Titov režim in delavsko samoupravljanje. *DT* je bil mnenja, da bo Tito že sam sodeloval z Zahodom, če se bodo njegovi interesi skladali z zahodnimi; za to pa ni treba nobenega dvorjenja zahodnih politikov, ki da s takim vedenjem odbijajo prijatelje Britancev in Svobode.

V novembru je bila objavljena publikacija londonskega Inštituta za ekonomske zadeve pod naslovom 'Can Workers Manage?' (Ali morejo delavci upravljati?) Preko 100 strani obsegajoča knjiga je proizvod dveh nottinghamskih univ. docentov in dr. Ljuba Sirca, docenta na glasgowski univerzi; razprave sta potem dopolnila še dva ravnatelja inštituta. Vse skupaj je strokovni odgovor na tako imenovano poročilo Bullockove komisije o delavskem upravljanju v industriji, ki je bilo v glavnem odklonjeno od Britancev. Londonski *Times* je o knjigi poročal obširno 14. novembra v ekonomskem delu lista. Isti list je naknadno 12. decembra objavil dodatne pripombe dr. Sirca na prednje poročilo s posebnim ozirom na Jugoslavijo. Dr. Sircova razprava je preobširna, da bi jo mogli objaviti v prevodu. Toda ker

Ker je dr. Sircova razprava preobširna, da bi jo mogli objaviti v prevodu, dasi bi to koristilo mnogim domovinskim, zamejskim in zdamskim ekonomistom in političnim delavcem, bomo poskušali oskrbeti izčrpen povzetek omenjenega dela.

(Knjigo 'Can Workers Manage?' lahko naročite direktno pri izdajatelju: The Institute of Economic Affairs, 2 Lord North Street, London SW1P 3LB, za ceno £2, kar vključuje poštnino in odpremo. Če pa je komu lažje naročiti preko Klica Triglava obemem z vplačilom naročnine, lahko naročilo posredujemo tudi mi.)

Se mu je zareklo?

V petek popoldne 18. novembra sta predavala v Študentskem domu toledoške univerze (Ohio, USA) Jevgenij Ivanov in Igor V. Lebedev, prvi in drugi tajnik sovjetskega veleposlaništva v Washingtonu. Kakih 100 poslušalcev so večinoma sestavljali študenti, nekaj profesorjev, administratorjev in častnikarjev. Lebedev je predstavil določbe nove sovjetske ustave, zlasti tiste, ki naštevajo pravice sovjetskih državljanov. Priznal je, da sicer čl. 39 omejuje te pravice, če gre za interese sovjetske države ali družbe, vendar je dodal, da obstajajo slična določila tudi v drugih državah. Ivanov pa je na kratko naštel načela sovjetske zunanje politike, o katerih je razpravljala Brežnjev ob priliki 60-letnice oktobrske revolucije pred Vrhovnim sovetom. V tistem govoru je Brežnjev poudaril, da je sovjetska politika zasnovana na miroljubnem sožitju in sodelovanju, čemur da je položil temelj že Lenin koncem leta 1917.

Za Slovence in za Jugoslavijo bi vse to ne imelo posebne važnosti, če pri debati ne bi prišlo do vprašanja, ali velja to načelo tudi za sovjetske vzhodno-evropske zaveznike in če v bodočnosti zaradi tega ne bi moglo priti do sličnih dogodkov kot leta 1968. na Češkoslovaškem. Na to je Ivanov odgovoril, da veljajo za odnose med Sovjetsko zvezo in drugimi socialističnimi državami posebna pravila. O dogodkih na Češkoslovaškem leta 1968 je izjavil, da o intervenciji ni sklepala samo Sovjetska zveza, temveč so jo zahtevale članice varšavskega pakta, prošnja za pomoč pa da je prišla tudi iz Češkoslovaške.

Nočem tu razglabljeti, koliko je ta izjava sekretarja Ivanova zgodovinsko pravilna. Važna je, da **najvažnejša** je njegova pripomba, da bo zelo verjetno Sovjetska zveza storila isto, če bi v bodočnosti prišel v nevarnost obstoj kakega socialističnega sistema, če bi jo za pomoč prosili prebivalci dotične države. Vprašanje se takoj postavi, ali se izjava Ivanova nanaša tudi na Jugoslavijo. Je bil to morda le nekaj spodrsrljaj (lapsus linguae), ali pa je Ivanov kot uradni predstavnik Sovjetske zveze izrazil tudi uradno stališče svoje države?

New York Times je 13. novembra poročal o razgovoru med nekim Amerikancem in visokim kitajskim diplomatom na Dunaju. Iz pogovora je bilo videti, da je tudi komunistična Kitajska zaskrbljena zaradi Jugoslavije po Titu, ker predvideva, da bodo sovjetske čete vkorakale v Jugoslavijo. Spričo tega in stalnih podobnih novic torej gornja izjava sekretarja Ivanova le ni videti tako nedolžna.

B. C. NOVAK

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Avstralija	5.00 (8,00)	Francija	25.00	Kanada	6.00 (9,50)
Avstrija	80.00	Italija	3000.-	Nemčija	16.00
	U.S.A.	6.00 (9,50)	Vel. Britanija	2.20	

Ostale evropske države: 2 funta (sterling) v odgovarjajoči valuti, Južna Amerika: 2 funta (sterling), letalsko 3 funti, odn. temu odgovarjajoča valuta.

Naročnino v Sev. Ameriki je treba poslati na naslov: Mr T. Kremžar, 11047 - 110 Street, Edmonton, Alta, Canada.

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno pošto nakaznico po navodilu uprave; v ostalih državah po navodilu uprave.

Klic Triglava prodajajo: v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan
v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20.
v Celovcu: Mohorjeva knjigarna, Viktringer Ring 26.